

ERSTATNING FOR TAP AV FORSØRGER – verdien av avdødes hjemmearbeid og omsorgsarbeid

Universitetet i Oslo
Det juridiske fakultet

Kandidatnummer: 514
Leveringsfrist: 25.4.2010

Til sammen 17939 ord

23.04.2010

Innholdsfortegnelse

1.	Innledning	1
1.1	Tema for avhandlingen	1
1.2	Problemstilling	3
1.3	Terminologi	4
1.3.1	Bastrup- tillegget	4
1.3.2	”Hjemmearbeid”	5
1.3.3	”Omsorg”	6
1.4	Avgrensinger og presiseringer	7
1.5	Metode og rettskilder	8
1.5.1	Anvendelse av fremmed rett	12
<u>2</u>	<u>DEN GENERELLE RETTEN</u>	<u>14</u>
2.1	De alminnelige vilkårene for erstatning	14
2.2	Vilkårene for forsørgertapserstatning	15
2.2.1	Helt eller delvis forsørgelse	15
2.2.2	Faktisk forsørgelse	16
2.2.3	Tapsperiodens varighet	17
2.3	Utmålingen	18
2.3.1	Bakgrunnen for den individuelle erstatningsutmålingen	18
2.3.2	Innholdet i prinsippet om full erstatning og det individuelle tap	19
2.3.3	Verdifastsettelsen av hjemmearbeidet og omsorgsarbeid	21
2.3.4	Fradrag for trygdeytelser og annen økonomisk støtte i erstatningsutmålingen	23
2.3.5	Betydningen av at forsørgelsen blir overtatt av andre	24
2.3.6	Forholdet mellom Bastrup-tillegget og gjenlevendes eget inntektstap i utmålingen	25
<u>3</u>	<u>KASUISTIKK</u>	<u>27</u>

3.1	Innledning	27
3.2	”Bastrup- tilfellet” – Typetilfelle 1	28
3.3	Erstatningsutmålingen når avdøde hadde flere barn – Typetilfelle 2	31
3.4	Barns erstatningskrav når forsørgeren hadde samværsrett - Typetilfelle 3	40
3.5	Særkullsbarns stilling ved forsørgertapserstatning – Typetilfelle 4	42
3.6	Deloppsummering – og et sideblikk mot yrkesskedeforsikringsloven	45
3.6.1	Deloppsummering – mønster i praksis	45
3.6.2	Sammenligning av yrkesskadeerstatningsloven og skadeserstatningsloven	46
<u>4</u>	<u>SAMLENDE BETRAKTNINGER OG VEIEN VIDERE</u>	<u>50</u>
4.1	Innledning	50
4.2	Utgjør Bastrup-tillegget en standard for erstatningsutmålingen	50
4.3	Bør man tillate indeksregulering av Bastrup-tillegget	52
4.3	Et komparativt blikk mot den danske forsørgertapsbestemmelsen	54
4.4	Vil standardisering føre til et bedre erstatningsrettslig vern for de etterlatte	56
5	Oppsummering og refleksjoner	60
<u>6</u>	<u>REFERANSER</u>	<u>61</u>
<u>7</u>	<u>LISTE OVER FIGURER</u>	<u>68</u>

1. Innledning

1.1 Tema for avhandlingen

Temaet for avhandlingen er erstatning for tap av forsørger når forsørgelsen har bestått i hjemmearbeid og omsorgsarbeid. Retten til erstatning for forsørgertap fremgår av lov om skadeserstatning av 13. juni 1969 nr. 26 (skl.) § 3-4.¹ Bestemmelsen reiser en rekke problemstillinger knyttet til erstatningsutmålingen av avdødes omsorgsarbeid og hjemmearbeid.²

Før vedtakelsen av skl. § 3-4 ble erstatning for tap av forsørger utmålt etter regelen i straffelovens ikrafttræden av 22. mai 1902 (strl.ikrl.) § 21. Retten fastsatte erstatningen etter hva den fant *billig*,³ altså rimelig.⁴ Ved lovreformen i 1973 ble prinsippet om full erstatning fastslått for personskader, dette går riktignok ikke klart frem av ordlyden til skl. §§ 3-1 og 3-4, men prinsippet er klart forutsatt i forarbeidene.⁵

Forsørgertapet består av tre erstatningskomponenter: Forsørgelse gjennom inntekt fra arbeid utenfor hjemmet, forsørgelse ved arbeid i hjemmet og forsørgelse i form av omsorg. I den første erstatningskomponenten har man det tradisjonelle inntektstapet som bortfaller når forsørgeren dør. Avdødes inntekter kan blant annet ha vært benyttet til betaling av faste og variable utgifter. De to øvrige erstatningskomponentene er knyttet til det arbeidet avdøde utførte i hjemmet og det arbeidet avdøde tilførte de etterlatte i form av omsorg. Hjemmearbeidskomponenten har en annen stilling enn omsorgskomponenten, fordi skl. § 3-1 (2) 2.p. likestiller dens økonomiske verdi med inntektsgivende utearbeid. Omsorgskomponenten har også en økonomisk verdi, men den skiller seg fra de to andre komponentene ved at dens økonomiske betydning er av en mer indirekte karakter. Avhandlingen omhandler komponentene: Hjemmearbeid og omsorgsarbeid.

---

¹ Bestemmelsen ble vedtatt 25. mai 1973.

² Begrepene ”omsorgsarbeid” og ”hjemmearbeid” blir forklart i punktene 1.3.2 og 1.3.3.

³ Så fremt ikke annet fremgår er alle kursiveringene mine.

⁴ Jf. Innst. E. (1971) s. 15, 1.sp.

⁵ Jf. Ot. prp. nr. 4 (1972-73) s. 15, 1.sp.

Avhandlingen består av to hoveddeler. I del I vil jeg gi en fremstilling av den *generelle retten*, hvordan skl. § 3-4 skal tolkes og anvendes. Fremstillingen av den generelle retten er relativt omfattende, men det er nødvendig for å belyse hvordan regelen skal anvendes på de typetilfellene som ikke er behandlet i rettspraksis eller i Pasientskadenemnda. Deretter skal jeg se på ulike grupper av etterlatte som krever erstatning for verdien av avdødes omsorg og hjemmearbeid. Jeg har tatt utgangspunkt i fire ulike grupper av etterlatte. Hvert av typetilfellene er relatert til avdødes barn, når avdøde etterlater seg flere barn, avdøde hadde samværsrett, avdøde var eneforsørger og når avdøde hadde særkullsbarn. Herunder skal jeg blant annet se på ivaretagelsen av prinsippet om full erstatning for forsørgertapet for de ulike typetilfellene. Avhandlingen er hovedsakelig konsentrert rundt barns erstatningsrettslige krav, men jeg vil også se på betydningen av at den gjenlevende ektefelle/samboer/samlivspartner reduserer sin stilling for å ta over arbeidet i hjemmet og omsorgsarbeidet. Jeg vil se om dette gir seg utslag i erstatningsutmålingen.

Videre drøftes forskjellen mellom erstatningsutmålingen for forsørgertapserstatning etter skadeserstatningsloven og yrkesskadeforsikringsloven. Sammenligningen viser hvor ulike disse to regelsettene er, og hvordan det gir utslag i erstatningsutmålingen.

I avhandlingens del II skal jeg blant annet kartlegge om erstatningsutmålingen i praksis går i retning av en standardisering når forsørgertapet er relatert til hjemmearbeid og omsorgarbeid. Det er utviklingen i erstatningsutmålingen etter *Bastrup* (Rt.1998 s. 639), som skal analyseres.

Videre vil det bli vurdert om en standardisert erstatningsutmåling er en hensiktsmessig ordning, og om standardisering leder til et bedre erstatningsrettslig vern for de etterlatte. Det fremgår av regjeringens pressemelding, datert 27.0.6.2008, at det er besluttet å nedsette et utvalg for å utarbeide lovforslag om nye regler for utmålingen ved personskader, med sikte på en større standardisering av utmålingen.⁶ Som en følge av

---

⁶ <http://www.regjeringen.no>.

mandatet til utvalget for personskadeerstatning har jeg sett på svenske og danske utmålingsregler for forsørgertap.

1.2 Problemstilling

Avhandlingens problemstilling omhandler de etterlattes forsørgertap når forsørgelsen har bestått i omsorg og arbeid i hjemmet. Herunder utmålingen av Bastrup-tillegget for de ulike typetilfellene som avhandlingen behandler.⁷ Avhandlingen baserer seg på en analyse av høyesterettspraksis, underrettspraksis og forvaltningspraksis som kan relateres til problemstillingen. Det reises en rekke underspørsmål som særlig retter seg mot utmålingen for de ulike typetilfellene av etterlatte. Herunder hvordan prinsippet om full erstatning for forsørgertapet ivaretas, og hvilket perspektiv som legges til grunn for erstatningsutmålingen. Perspektivene forklares nedenfor.

---

⁷ Innholdet i Bastrup-tillegget blir forklart under punkt 1.3.1.

1.3 Terminologi

1.3.1 Bastrup- tillegget

Bastrup-tillegget har fra dommen ble avsagt i 1998, blitt et kjent og mye benyttet begrep i rettspraksis, PSNs praksis og den juridiske litteratur.⁸ Begrepets innhold må utledes av og fastlegges i rettskildene. Bastrup-tillegget inneholder tre erstatningskomponenter: Det har en side til fordyret hushold, som ikke er gjenstand for behandling i denne fremstillingen. Avhandlingen omhandler de øvrige komponentene som inngår i Bastrup-tillegget, hjemmearbeid, kjøpbar omsorg, også kalt ”krumtappskomponenten”.⁹ Bastrup-tillegget som begrep vil bli benyttet i denne avhandlingen. Det fremgår av dommen at erstatningsutmålingen for avdøde hjemmearbeid og omsorgarbeid må fastsettes skjønnsmessig.¹⁰

I punkt 4 vil jeg knytte to ulike utmålingsperspektiver til Bastrup-tillegget. Bakgrunnen for dette er at det i praksis og teori er ulike oppfatninger om hvordan Bastrup-tillegget skal fordeles når avdøde etterlater seg mer enn ett barn.¹¹ Forenklet sagt er diskusjonen hvorvidt man skal multiplisere Bastrup-tillegget med antall barn som avdøde etterlater seg, eller om man skal dividere Bastrup-tillegget på antall barn, eventuelt tilkjenne et noe forhøyet Bastrup-tillegg for barn nr to, tre osv. I forbindelse med dette har det utviklet seg to begreper som tar sikte på å forenkle og forklare fordelingsnøkkelen for de to erstatningskomponentene: Hjemmearbeid og omsorgsarbeid. I den følgende fremstillingen vil disse beregningsmetodene gå under betegnelsene: Mottakerperspektivet og avgiverperspektivet.¹² Mottaker- og avgiverperspektivet er ikke benyttet som utmålingsperspektiver i domstolene eller i forvaltningspraksis, og det kan derfor være

---

⁸ Begrepet er bl.a. benyttet i *Engevold* (Rt. 2002 s. 673), *LB 2001-1702*, *Eines* (LB 2003-1639), *Eknes* (LB 2007-2101), samt *Lødrup/Kjelland* 2009 s. 533.

⁹ Utledet av *Hundhammer* (RG 1960 s. 602, s. 609).

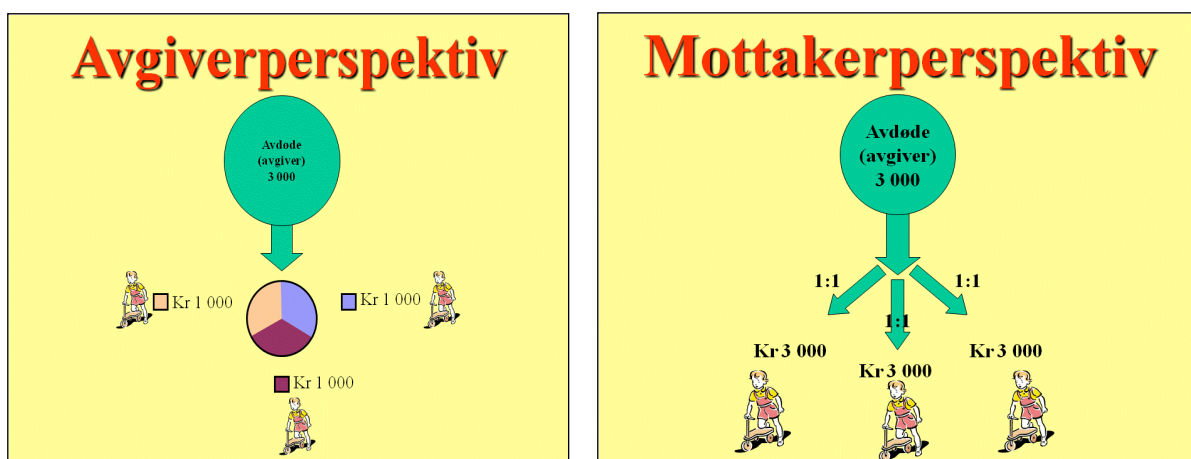
¹⁰ Jf. *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639, s. 647).

¹¹ Se *Andresen* 2007 s. 233 og *Scavenius* 2004 s. 283. Scavenius benytter ikke mottakerperspektivet som begrep, men det fremgår av sammenhengen av at det er dette perspektivet han legger til grunn.

¹² Begrepene avgiverperspektivet og mottakerperspektivet er først benyttet og utviklet av *Kjelland* 2009, <http://www.gyldendal.no/nfe>. Tillatelse for bruk av illustrasjonsfigurene er gitt av *Kjelland*.

problematisk å se hvilket perspektiv som er lagt til grunn for utmålingen i den enkelte sak. Ved å anvende de to perspektivene vil jeg forsøke å kartlegge de ulike argumentene som legges til grunn i erstatningsutmålingen, og for å se om det er noen fellestrekk mellom de avgjørelsene hvor det ene eller det andre perspektivet anvendes.

Figur1. Visualisering av avgiverperspektivet og mottakerperspektivet.

1.3.2 "Hjemmearbeid"

Med *hjemmearbeid* menes her de gjøremål som omfattes av uttrykket *arbeid i heimen* i skl. § 3-1 (2) 2.p. Avdødes hjemmearbeid har erstatningsrettslig vern når forsørgeren dør, jf. skl. §§ 3-4 (2) 3.p. jf. 3-1 (2) 2.p. Bestemmelsen tar sikte på å omfatte det tradisjonelle husarbeidet som rengjøring, matlaging, organiseringen av hjemmet og kjøring av barn til fritidsaktiviteter.¹³ Inn under hjemmearbeid faller også utvending arbeid på hus som maling, snømåking og annet forefallende arbeid.¹⁴ I *Rott* (Rt. 1999 s. 1967) er hagearbeid definert som hjemmearbeid.¹⁵ Begrepet *hjemmearbeid* har sitt grunnlag i bestemmelsens ordlyd og i ensartet og lang varig rettspraksis. Det er denne forklaringen av begrepet *hjemmearbeid*

¹³ Jf. Lødrup/Kjelland 2009 s. 541.

¹⁴ Jf. Kjelland 2002 s. 51.

¹⁵ Jf. *Rott* (Rt. 1999 s. 1967, s. 1978). Det følger av *Martinsen* (Rt. 1998 s. 1916, s. 1923) at vedlikehold av egen bolig omfattes av begrepet *arbeid i heimen*.

som blir benyttet i avhandlingen.¹⁶

1.3.3 "Omsorg"

I rettspraksis har det blitt vanlig å tilkjenne de etterlatte forsørgertapserstatning for bortfalt omsorgarbeid.¹⁷ Spørsmålet er hva som anses som avdødes omsorgsarbeid, og hva som dermed kan utgjøre grunnlaget for forsørgertapserstatning. Omsorgskomponenten kan avgrenses mot det man tradisjonelt karakteriserer som arbeid i hjemmet. Omsorgskomponenten skiller seg fra tradisjonelt hjemmearbeid ved at det er vanskelig å fastsette en erstatningssum på avdødes rolle i omsorgsarbeidet, da denne ikke har noen klar økonomisk verdi. Verdifastsettelsen av avdødes omsorgsarbeid behandles i punkt 2.3.3. I avhandlingen benyttes begrepet *omsorg* når det handler om medmenneskelige forhold som rådgivning, leksehjelp, vise nærhet, utvise kjærlighet og daglig trygg tilstedeværelse for yngre barn.¹⁸ Jeg finner det naturlig å knytte begrepet til de oppgavene som følger av foreldreansvaret etter lov om barn og foreldre (bl.) § 30. Rettspraksis viser at avdødes omsorgsarbeid ofte er sammenfallende med de oppgavene som foreldre har ved utøvelsen av foreldreansvaret, jf. bl. § 30 (1) 1.p. Det som blant annet inngår i foreldres omsorgsplikt etter bl. § 30 (1) 1.p. er barns rett til omsorg, kjærlighet, trygghet, oppmerksomhet, stell, pleie og tilsyn.¹⁹

---

¹⁶ For en utførlig forklaring av begrepet hjemmearbeid, se Kjelland 2002 og Lødrup/Kjelland 2005.

¹⁷ Se bl.a. *Hestettrille* (Rt. 1933 s. 110), *Hundhammer* (RG 1963 s. 602), *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639) og *Engevold* (Rt. 2002 s. 673).

¹⁸ Jf. *Hundhammer* (RG 1963 s. 602, s. 609).

¹⁹ Jf. Lorange Backer 1982 s. 185.

1.4 Avgrensinger og presiseringer

Avhandlingen avgrenses mot de etterlattes erstatningskrav ved rene inntektstap. De tilfellene hvor avdødes forsørgelse har bestått i ytelser fra inntektsgivende arbeid utenfor hjemmet behandles altså ikke. Jeg har valgt å konsentrere avhandlingen til den delen av forsørgertapet som omhandler erstatningsutmålingen for avdødes hjemmearbeid og omsorgsarbeid. Likevel vil det, dersom det er nødvendig for sammenhengen, bli sett hen til hvorvidt det påvirker utmålingen av Bastrup-tillegget at avdøde hadde inntektsgivende arbeid utenfor hjemmet.

Avdødes ektefelle, samboer og eldre barn vil også kunne lide et forsørgertap ved at avdødes arbeid i hjemmet faller bort. Jeg har valgt å avgrense mot disse situasjonene, da Bastrup-tillegget i all hovedsak er mest praktisk anvendt når avdøde etterlater seg yngre barn.²⁰

Avhandlingen avgrenses også mot betydningen av avdødes private livs- og personforsikringer. Dette innebærer at avkortning i erstatningsutmålingen på grunn av slike typer forsikringer ikke vil bli behandlet, med mindre det er naturlig og nødvendig for å belyse problemstillingen. En vidtgående fremstilling av betydningen av slike forsikringer vil gå utover rammen for avhandlingens omfang. Derimot vil jeg se på betydningen av trygdeytelser i forbindelse med erstatningsutmålingen. Dette er fordi det gir direkte utslag i forsørgertapserstatningen til de etterlatte, da trygdeytelser kommer til fradrag krone for krone, skl.§§ 3-4 (2) 3.p. jf. 3-1 (3) 1.p. Trygdeytelser er også interessant for avhandlingens komparative del, som omhandler de danske erstatningsutmålingsreglene, og for sammenligningen mellom erstatningsutmålingen etter standardforskriften til yrkesskadeforsikringsloven.

Av hensyn til avhandlingens omfang avgrenses det mot øvrige erstatningsrettslige ordninger, som erstatning etter voldsoffererstatningsloven (voerstl.) § 7. Det avgrensens

---

²⁰ Tapsperioden for avdødes barn er i rettspraksis satt til 19 år, jf. bl.a. *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639). Se avgjørelse fra PSN 2005/326, Bastrup-tillegget tilkjennes kun når avdøde etterlater seg mindreårige barn.

også mot etterlattes krav om oppreisning etter skl. § 3-5. Til slutt avgrenses det mot tredjemannstap som kan oppstå ved forsørgertap.²¹

1.5 Metode og rettskilder

Erstatningsutmålingen for forsørgertapet må fastlegges ut fra en tolkning av relevante rettskilder.²² Erstatning for tap av forsørger er hjemlet i skl. § 3-4.²³ Bestemmelsen gir anvisning på en konkret erstatningsutmåling for hver enkelt etterlatte. Det skal tas hensyn til forsørgelsens omfang og varighet, og den etterlattes evne til selvforsørgelse.

Sammen med *ordlyden* i skl. § 3-4 er *forarbeidene* til bestemmelsen er sentral kilde til klarlegging av dens innhold og for å forstå lovens formål.²⁴ De mest sentrale forarbeidene er Innst. E. (1971) og Ot. prp. nr. 4 (1972-73). Forholdet mellom skl. § 3-4 og forarbeidene kommer særlig til uttrykk når man ser hen til prinsippet om full erstatning for forsørgertapet. Det fremgår ikke av bestemmelsen, men i forarbeidene er det klart forutsatt at de etterlatte skal gis full erstatning for det økonomiske tapet de har ved at forsørgeren dør.²⁵ Prinsippet om full erstatning for forsørgertapet behandles i punkt 2.3.2.

Av *rettspraksis* foreligger det to høyesterettsdommer som har direkte betydning for avhandlingens problemstilling, *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639) og *Engevold* (Rt. 2002 s. 673). Et av spørsmålene i disse var fastsettelsen av verdien av avdødes hjemme- og omsorgsarbeid. Dommene vil bli brukt som drøftingsmateriale for å belyse de rettsregler som er gitt, og for å vise deres overføringsverdi til beslektede tilfeller. Videre er de en sentral kilde for å belyse hvordan rettsutviklingen i underrettsdomstolene og forvaltningspraksis har utviklet seg, særlig etter *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639) når det gjelder vurderingen og fastsettelsen av erstatningsutmålingen for de ulike typetilfellene.

---

²¹ For en utførlig fremstilling av tredjemannstap fremkalt av dødsfall, se Andersson 1997 s. 249 f.

²² Jf. Eckhoff/Helgesen 2001 s. 39.

²³ Henvisninger fra yfl. § 13, bal. § 7 og voerstl. § 4 til skl. § 3-4.

²⁴ Jf. Eckhoff/Helgesen 2001 s. 71.

²⁵ Se Ot. prp. nr. 4 (1972-73) s. 15, 1.sp.

Siden skl. § 3-4 for det meste bygger på en kodifisering av strl.ikrl. § 21, vil rettspraksis forut for lovreformen være relevant for avhandlingens problemstilling i den forstand den bidrar til å belyse utviklingen av erstatningsutmålingen for forsørgertap.²⁶

Det er avsagt betydelig flere lagmannsrett- og tingrettsdommer enn høyesterettsdommer vedrørende erstatningsutmålingen for avdøde hjemmearbeid og omsorgsarbeid. I avhandlingen har jeg benyttet kallenavn på de underrettsdommene som ikke er anonymisert i henhold domstoloven § 130. Underrettsdommene kan bidra til å belyse problemstillingen, men de har begrenset rettskildemessig betydning.²⁷ For enkelte av typetilfellene som avhandlingen behandler er det ofte ikke andre kilder enn underrettspraksis å forholde seg til, og for disse tilfellene vil de avsagte dommene kunne være en relevant kilde å ta i betraktning i vurderingen. Særlig gjelder dette når flere underrettsdomstoler har kommet frem til samme resultat.²⁸

Utvelgelsen av domsmaterialet er i all hovedsak basert på funn som er gjort ved søk i lovdatas databaser. Jeg har gått igjennom 102 av de publiserte underrettsavgjørelsene, og anvendt de som er relevant for problemstillingen. To av tingrettsdommene er innhentet direkte fra domstolen etter forespørsel. For å få et helhetlig bilde av praksis har jeg tatt utgangspunkt i både sivile dommer og straffedommer. I straffesakene er erstatningskravet tatt med som et borgelig rettskrav, jf. straffeprosessloven (strprl.) § 3 og behandlet etter reglene i strprl. kapittel 29.²⁹ For at det sivile rettskravet om erstatning skal kunne behandles i straffesaken, må kravet springe ut av den straffbare handlingen. Det er et krav til årsakssammenheng, jf. strprl. § 3.

I drøftelsen av dommene vises det hvilken erstatning som ble utmålt til de enkelte etterlatte. Beløpene er oppjustert fra det året dommen ble avsagt og frem til dags dato.³⁰

---

²⁶ Jf. Skarpnes 1974 s. 18.

²⁷ Jf. Eckhoff/Helgesen 2001 s. 162.

²⁸ Ibid.

²⁹ Jf. Hov 2007 s. 24 f.

³⁰ Tilsvarende fremgangsmåte hos Lødrup/Kjelland 2009 s. 6.

Utgangspunktet for omregningen er konsumprisindeksen (KPI).³¹

I avhandlingen benyttes også avgjørelser fra Pasientskadenemnda (heretter PSN). PSN er et frittstående og uavhengig forvaltningsorgan, som behandler klager på vedtak utformet av Norsk pasientskadeerstatning (NPE).³² Avgjørelser fra PSN er innhentet og benyttet fordi de omhandler spørsmål som er konkret knyttet til utmålingen av Bastrup-tillegget for de ulike typetilfellene.³³

Spørsmålet om hvilken vekt man skal tillegge *forvaltningsorganers praksis* er avhengig av hvor fast, varig og utbredt praksisen er. En viss betydning har det hvor sakkyndige forvaltningsorganet er, på det fagområdet det operer innenfor.³⁴ Som illustrasjon for hvilken vekt PSN avgjørelser kan ha for et tolkningsspørsmål vises det til *Angiografi* (Rt. 2006 s. 1217), hvor det fremgår at: ”Avgjørelser fra Pasientskadenemnda *må tillegges vekt* i den utstrekning de kan tas som uttrykk for, eller har gitt seg utslag i, *en fast og konsistent praksis*, ”³⁵ jf. tilsvarende synspunkter i *Skygge* (Rt. 2005 s.1757), som omhandlet Trygderettens praksis.³⁶ I avhandlingen benyttes avgjørelser fra PSN som eksempler og for å belyse hvordan reglene anvendes ved erstatningsutmålingen for de ulike typetilfellene.

Til avhandlingens problemstilling er utvalget av *juridisk litteratur* begrenset. De store standardverkene ”*Lærebok i erstatningsrett*” og ”*Skade og ansvar*” har egne kapitler vedrørende forsørgertap som gir veiledning til forståelsen av skl. § 3-4s innhold.³⁷

Reelle hensyn er en relevant rettskildefaktor ved tolking av reglene. Dette gjelder særlig når

---

³¹ <http://www.ssb.no/vis/kpi/kpiregn.html>.

³² <http://www.pasientskadenemnda.no>.

³³ Tildelt fra seksjonssjef i PSN, Hege Solem Markussen.

³⁴ Jf. Eckhoff/Helgesen 2001 s. 233.

³⁵ *Angiografi* (Rt. 2006 s. 1217, avsnitt 38).

³⁶ *Skygge* (Rt. 2005 s. 1757, avsnitt 45).

³⁷ Lødrup/Kjelland 2009 og Nygaard 2007.

de øvrige rettskildefaktorene trekker i ulike retninger.³⁸ Reelle hensyn er hensynet til resultatets godhet, hvilket betyr om den regel man kommer frem til ved en tolkning av rettskildene, er rettsteknisk og innholdsmessig god, om regelen generelt sett er god, og om den lar seg anvende på det individuelle forhold.³⁹

I relasjon til forsørgertap har særlig reparasjonshensynet stor betydning ved utformingen av reglene. Dette hensynet kommer blant annet til uttrykk ved at forarbeidene gir anvisning på full erstatning for etterlattes forsørgertap.⁴⁰

I avhandlingen drøftes det rettsspørsmål knyttet til typetilfeller som ikke har vært avgjort tidligere. Hvor det mangler gode holdepunkter i det øvrige kildematerialet for hvordan erstatningen skal utmåles, må det bygges opp en argumentasjon basert på de kildene som foreligger og de *legitime argumentene*.⁴¹ Analogibetraktninger har en sentral funksjon der rettsanvenderen kan trekke veksler på kasuistikken.⁴² Med legitime argumenter menes de hensyn som er fremtredende i erstatningsretten, herunder hensynene til at beslektede typetilfeller bør behandles likt, reparasjonshensynet og hensynet til rettferdighet.⁴³

I avhandlingen ses det hen til hvorvidt det domsmaterialet som foreligger på beslektede tilfeller har en overføringsverdi på det aktuelle typetilfellet, og om bruk av *analogier* bidrar til å skape konsistens og gir løsningen legitimitet.⁴⁴ Ved bruken av analogiske slutninger må formålet være rettferdige løsninger. Analogien kan være et middel til å la det som rettslig sett er likt, få den samme behandling og den samme løsning.⁴⁵ Videre må det tas i

---

³⁸ Jf. Eckhoff/Helgesen 2001 s. 379.

³⁹ Jf. Eckhoff/Helgesen 2001 s. 371.

⁴⁰ Jf. Ot. prp. nr 4 (1972-72) s. 15, 1.sp.

⁴¹ Jf. Askeland 2004.

⁴² Slik også Kjelland 2008 s. 27.

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Jf. Kjelland 2008 s. 27.

⁴⁵ Jf. Askeland 2004 s. 500.

betraktning hvorvidt bruken av en slik analogi vil lede til en retts teknisk god løsning.⁴⁶

Avhandlingen drøfter, som nevnt innledningsvis, nye typetilfeller som dels er et resultat av de senere års samfunnsutvikling med nye familiekonstellasjoner. Dette medfører at det eksisterende kildematerialet ikke nødvendigvis gir løsningen på rettsspørsmålet. Dette vil i stor grad påvirke rettsandvenderes rolle, fordi man må ta stilling til holdbarheten og rimeligheten av det som fremgår av domspraksis, teori osv.⁴⁷ Premissene og løsningene kan måtte revurderes ut i fra endringer i nyere rettskilder og endrede samfunnsforhold.⁴⁸

1.5.1 Anvendelse av fremmed rett

Jeg har valgt å trekke noen paralleller til dansk rett. Bakgrunnen for det er at en av oppgavene i mandatet til personskadeutvalget, er å utarbeide et lovforslag som gjennomfører en standardisering av erstatningsutmålingen for personskader, derav også forsørgertap.⁴⁹ Når utvalget skal utarbeide lovforslaget, vil det kunne gi viktige bidrag til arbeidet å se på hvordan de nordiske landene, som er nærmest å sammenligne oss med, har løst spørsmålet.⁵⁰ Den danske forsørgelsestapsbestemmelsen i Bekendtgjørelse af lov om erstatningsansvar (EAL) § 14, om forsørgertapserstatning til avdødes barn, bygger på en delvis standardisering. På denne bakgrunn har jeg valgt å begrense fremstillingen av fremmed rett til dansk rett. De danske erstatningsreglene blir benyttet for å illustrere fordelene og ulempene med det systemet de representerer.

Selv om det er dansk rett som skal behandles her, anser jeg det likevel som nødvendig å presentere den svenske forsørgertapsbestemmelsen i skadeståndslagen (SkL) kap. 5 § 2, som har mange likheter med den norske bestemmelsen i skl. § 3-4. Bestemmelsen omfatter

---

⁴⁶ Jf. Nygaard 2004 s. 238.

⁴⁷ Jf. Kjelland 2008 s. 29.

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ <http://www.regjeringen.no>.

⁵⁰ Tilsvarende Kjelland 2008 s. 37.

først og fremt de som hadde rett på forsørgelse fra avdøde.⁵¹ Personkretsen avgrenses av de familierettslige reglene.⁵² Andre kan også ha krav på erstatning, dersom de kan bevise at de ble forsørget av avdøde.⁵³ Bestemmelsen er i likhet med skl. § 3-4, basert på at erstatningen skal fastsettes med utgangspunkt i at de etterlatte skal kunne opprettholde tilsvarende levestandard, og det skal tas hensyn til de gjenlevendes muligheter til å forsørge seg selv.⁵⁴ Det har imidlertid utviklet seg en fast praksis for å fastsette erstatningen etter standardsatser som kan fravikes i særlige tilfeller.⁵⁵ Erstatningen fastsettes etter SkL § 4, og kan gis som engangsbeløp eller som terminbeløp. For barn settes tapsperioden frem til barnet fyller 18 år, eller til 21 år hvis barnet er under utdanning eller andre særskilte omstendigheter tilsier en utvidet tapsperiode.⁵⁶

---

⁵¹ Jf. Hellner/Radetzki 2010 s. 407.

⁵² Ibid.

⁵³ Jf. Hellner/Radetzki 2010 s. 407.

⁵⁴ Jf. Hellner/Radetzki 2010 s. 408.

⁵⁵ NOU 1994: 20 s. 80, 2.sp.

⁵⁶ Jf. Bengtson/Strömbäck 2002 s. 222.

2 Den generelle retten

2.1 De alminnelige vilkårene for erstatning

Retten til erstatning for forsørgertap er en del av erstatningsretten utenfor kontraktsforhold. Grunnvilkårene for å kunne kreve erstatning må være oppfylte for at de etterlatte skal ha et erstatningsrettslig krav.⁵⁷ Dette innebærer for det første at det må foreligge et ansvarsgrunnlag. Ansvarsgrunnlaget kan styre hvilket regelsett som benyttes ved erstatningsutmålingen, og hvordan erstatningsutmålingen fastsettes. Har avdøde medvirket til skaden kan det føre til avkortning eller bortfall av erstatningskravet.⁵⁸ I *Sunndal* (Rt. 1999 s. 149) måtte de etterlatte etter den omkomne tåle 50 prosent avkortning i erstatningen på grunn av passiv identifikasjon etter bilansvarsloven (bal.) § 7 (3) bokstav b. Det fremgår av dommen at vurderingen om avkortning i erstatningen på grunnlag av passiv identifikasjon beror på en helhetsvurdering. Faller avdødes medvirkning under den alminnelige avkortningsreglen i skl. § 5-1 er det imidlertid uttalt både i *Sunndal*⁵⁹ og forutsatt i forarbeidene⁶⁰ at de etterlatte *alminneligvis* har et selvstendig erstatningsrettslig vern mot avkortning. Dette spørsmålet har vært gjenstand for diskusjon i teori og praksis.⁶¹ I dag må de etterlattes erstatningskrav etter skl. § 3-4 kunne sies å ha et erstatningsrettslig vern mot avkortning på grunn av forsørgerens medvirkning.⁶²

For det andre må det foreligge en adekvat årsakssammenheng⁶³ mellom ansvarshendelsen og skaden/tapet.⁶⁴ For å kunne kreve erstatning for tap av forsørger må til sist vilkårene i skl. § 3-4 være oppfylte.

---

⁵⁷ For en nærmere redegjørelse for de alminnelige vilkårene for erstatning vises det til Lødrup/Kjelland 2009.

⁵⁸ Se bal. § 7 (3) og skl. § 5-1 (1).

⁵⁹ *Sunndal* (Rt. 1997 s. 149, s. 154). Dissens 4-1. Se RG 2002 s. 1529, avkortning pga. passiv identifikasjon.

⁶⁰ Innst. O. nr 92 (1984-85) s. 6, 1.sp.

⁶¹ Se bl.a. Lødrup/Kjelland s. 425.

⁶² Ibid.

⁶³ Jf. *Schizofreni* (Rt. 2007 s. 172, avsnitt nr. 69).

⁶⁴ Jf. Kjelland 2007 s. 43 f.

2.2 Vilklårene for forsørgertapserstatning

Bestemmelsen skl. § 3-4 er plassert i skadeserstatningslovens kapittel 3 som regulerer erstatning for skade på person, for andre personlige krenkinger m.v. og for tap av forsørger. Skl. § 3-4 regulerer den etterlattes økonomiske tap når forsørgeren dør. Såfremt de alminnelige erstatningsvilkårene er oppfylte kan den etterlatte kreve erstatning for tap av forsørger. Utgangspunktet for erstatningsutmålingen er at den etterlatte skal få dekket sitt økonomiske *forsørgertap* fullt ut.⁶⁵

I erstatningsutmålingen etter skl. § 3-4 (2) skal det legges vekt på forsørgelsens omfang og den etterlattes muligheter til å bidra til sin forsørgelse. Det er de etterlatte som må fremlegge bevisene for forsørgelsens omfang og varighet, både forut for dødsfallet og for fremtiden.⁶⁶

2.2.1 Helt eller delvis forsørgelse

Det er et grunnleggende vilkår for å kunne kreve erstatning etter skl. § 3-4 at *den avdøde helt eller delvis* forsørget den etterlatte. I forarbeidene til skadeserstatningsloven er det uttalt at forsørgelsen bør ha hatt et *visst omfang og en viss varighet* for at den etterlatte skal tilkjennes erstatning for tap av forsørger.⁶⁷ I *Bersagel* (Rt. 1960 s. 357) er regelen om delvis forsørgelse presisert:

”Jeg har ved bedømmelsen av spørsmålet om avdøde kunne betraktes som en *forsørger* av sine foreldre lagt vesentlig vekt på hans ungdom, han var ved sin død 15 ½ år gammel, og på at *det tilskudd som han ytet til familiens felles økonomi* etterat han var kommet ut i arbeidslivet, besto i fritidsarbeid på foreldrenes bruk og betaling i kost og losji m.v i hjemmet. Jeg kan ikke finne det godtgjort at det *tilskudd* som han således ytet representerte noen *merverdi av betydning*. ”⁶⁸

Ut i fra resultatet i dommen kan man slutte at ordlyden i skl. § 3-4 (1) krever at den *delvise*

---

⁶⁵ Ot.prp. nr. 4 (1972-1973) s. 15, 1.sp.

⁶⁶ Jf. LB 2007-13839.

⁶⁷ Innst. E. (1971) s. 58, 1.sp.

⁶⁸ Se *Bersagel* (Rt. 1960 s. 357, s. 358).

forsørgelse fra avdøde har bidratt til en økning i levestandarden til den etterlatte. Den forsørgelse avdøde bidrar med må med andre ord utgjøre mer enn det han bruker til eget livsopphold. Som det vil fremgå av drøftelsen under punkt 3.4 har det innvirkning på utmålingens størrelse om den avdøde helt eller delvis forsørget den etterlatte.

2.2.2 Faktisk forsørgelse

Det fremgår av ordlyden i skl. § 3-4 (1) at det er den *faktiske forsørgelse* bestemmelsen skal regulere. Det er altså ikke et krav at den avdøde hadde rettslig plikt til å forsørge den etterlatte. Dette medfører at personkretsen av de som kan ha et erstatningsrettslig krav er vid, og ikke er begrenset av de familierettslige reglene. Dersom avdøde hadde en rettslig forsørgelsesplikt overfor den etterlatte, kan det imidlertid ha innvirkning på tapsperiodens varighet. Dette vises særlig når avdøde etterlater seg små barn. En nærmere redegjørelse for tapsperiodens varighet fremgår av punkt 2.2.3 nedenfor.

På den andre siden kan man si at dersom det forelå en rettslig plikt for avdøde til å forsørge den etterlatte, men plikten ikke ble overholdt, så foreligger det heller ikke et erstatningskrav etter skl. § 3-4. Slik var situasjonen i *Froland* (LA 2005-21956). Avdødes liv hadde vært preget av rus og kriminalitet, og han hadde ikke betalt barnebidrag eller forsørget datteren på annen måte. Retten kom etter en konkret vurdering til at det verken var sannsynlig at avdøde hadde bidratt eller ville komme til å bidra til datterens forsørgelse i overskuelig fremtid. Datterens tap var av psykisk og følelsesmessig art, og ville dermed bli kompensert gjennom oppreisningen.

Et kortere opphold i forsørgelsen som følge av sykdom, fengselsopphold, skolegang og lignende vil imidlertid ikke føre til at den etterlattes erstatningskrav faller bort.⁶⁹

Det følger videre av skl. § 3-4 (1) at den avdøde må ha forsørget den etterlatte på tidspunktet for dødsfallet, eller at den etterlatte i nær fremtid kunne ha regnet med å bli

---

⁶⁹ Jf. *Valstad* (RG 1953 s. 595). Fengselsoppholdet var uten betydning for utmålingen av erstatningen.

forsørget. Denne regelen kom inn ved lovreformen av 1973, og førte til en utvidelse av den personkretsen som tidligere hadde vært omfattet av forsørgertapserstatningen.⁷⁰ Når bestemmelsen også regulerer fremtidig forsørgelse, innebærer det at også ufødte barn kan ha et selvstendig krav til erstatning.⁷¹

2.2.3 Tapsperiodens varighet

Tapsperiodens varighet må sees i sammenheng med kravet til de enkelte etterlattes forutsetninger for selvforsørgelse, jf. skl. § 3-4 (2) 1.p. I vurderingen av hvilke forutsetninger den etterlatte har for å kunne klare seg selv, ligger en omstillingsplikt for den etterlatte.⁷² Bakgrunnen for kravet til den etterlattes selvforsørgelse har sammenheng med at fastsettelsen av erstatningen i prinsippet skal holdes innenfor rammen av det tapet de etterlatte må antas å være påført.⁷³ Dette må blant annet sees i sammenheng med de etterlattes alder, fremtidsutsikter og evne til å skaffe seg inntekt.⁷⁴

Når det gjelder barns omstillingsplikt, må dette sees i sammenheng med barnelovens regler om omsorgens varighet og den rettspraksis som foreligger på området. Det fremgår av bl. § 68 at foreldrenes forsørgelsesplikt normalt varer frem til barnets myndighetsalder, det vil si 18 år, men etter bl. § 68 (2) kan forsørgelsesplikten imidlertid utvides dersom barnet er under skolegang.

I rettspraksis har det etter hvert blitt vanlig å fastsette tapsperioden frem til barnet fyller 19 år. De fleste barn er i den alderen ferdig med videregående skole.⁷⁵ Dersom den etterlatte kan sannsynliggjøre at forsørgelsen ville strukket seg utover 19 års alderen, kan tapsperioden utvides.

---

⁷⁰ Jf. Skarpnes 1974 s. 18.

⁷¹ Jf. Innst. E 1971 s. 58, 2.sp. og *Didriksen* (Rt. 1967 s. 735).

⁷² Jf. Lødrup/Kjelland 2009 s. 534.

⁷³ Jf. Andersen 1975 s. 95.

⁷⁴ Ibid.

⁷⁵ NOU 1994: 20 s. 55, 2.sp.

I *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639) er det oppstilt et skille som går ved barnets 10 års alder. Erstatningen fra fylte 10 år ble nedsatt fra 50 000 kroner per år (63 666 i 2010 kroner) til 25 000 kroner per år (31 983 i 2010 kroner) frem til barnet fylte 19 år.⁷⁶ Høyesterett ga i *Bastrup* uttrykk for at den oppstilte aldersgrensen beror på utpregede skjønnsmessige vurderinger, og at resultatet beror på en fortolkning av innrettelsesplikten i § 3-4 (2) 1.p. Bakgrunnen for dette er at man legger til grunn at barnet selv må kunne ta mer ansvar for husarbeid, og at det i større grad vil klare seg selv når det blir eldre. Dette har blitt fulgt opp i den etterfølgende rettspraksis, med bare få avvik.⁷⁷

2.3 Utmålingen

2.3.1 Bakgrunnen for den individuelle erstatningsutmålingen

Kravet om individuell fastsettelse for hver av de etterlatte kom inn ved lovreformen i 1973. Bakgrunnen for den individuelle erstatningsutmålingen var kontroll og styring av umyndiges midler.⁷⁸ Dette er også sentralt i forhold til reglene om fradrag for kompensjonsrelevant trygd til hver av de etterlatte.

Det fremgår av skl. § 3-4 (2) 2.p. at *erstatningen skal fastsettes særskilt for hver enkelt erstatningsberettiget*. Hensynene bak bestemmelsen er at lovgiver ønsker å sikre at hver enkelt av de erstatningsberettigede blir tildelt det økonomiske beløpet hver av dem har krav på. Slik var også praksis før skadeserstatningsloven trådte i kraft.

I *Husmor II* (Rt.1951 s. 687) fikk sønnen utmålt kr 30 000, og ektemannen kr 10 000. Dette ble gjort tiltross for at ektemannens forsørgerbyrde hadde økt ved ektefellens død, mens sønnens økonomiske stilling var konstant, da hans far hadde overtatt morens forsørgelsesbyrde.

---

⁷⁶ *Bastrup* (Rt 1998 s. 639, s. 647).

⁷⁷ Skillet mellom 10 år og frem til barnet fyller 19 år er bl.a. lagt til grunn i LB 2001-1702, *Eines* (RG 2003 s. 1649), RG 2004 s. 1027 og *Eknes* (LB 2007-2101). I *Engevold* (Rt. 2002 s. 673) ble skillet satt til 12 år.

⁷⁸ Innst. O 1971 s. 60, s. 2.sp.

Den overnevnte dom viser at sønnens erstatning er utmålt som om det er han selv som må betale for forsørgelsen. Dersom man ser på hensynene bak en slik ordning, finner man at barnet blir sikret at erstatningssummen faktisk blir brukt til forsørgelse.⁷⁹ Den gjenlevende ektefelle kan falle i fra, og da kan erstatningsbeløpet tilfalle hans kreditorer, eller den gjenlevende forelderen kan bruke erstatningssummen på andre utgifter enn forsørgelse av barna.⁸⁰ Ved å operere med en slik regel som fremgår av skl. § 3-4 (2) 2. p. sikrer man at de etterlatte får den sum som de faktisk har krav på, og at den enkelte får dekket sitt forsørgertap.

2.3.2 Innholdet i prinsippet om full erstatning og det individuelle tap

Hovedregelen i erstatningsretten er at skadelidte skal tilkjennes erstatning som stiller han i samme økonomiske situasjon som om skaden ikke hadde inntruffet. Prinsippet om full erstatning bygger på gjenopprettelseshensynet, også kalt reparasjonshensynet.⁸¹ Prinsippet om full erstatning for skadelidtes tap er hos oss som i fleste andre europeiske land, etablert som et alminnelig erstatningsrettslig prinsipp.⁸² I Ølberg (Rt. 1993 s. 1524) uttaler Høyesterett at *”kjernen i erstatningsretten er at skadelidte ikke skal komme økonomisk dårligere ut med skaden enn om denne ikke var inntruffet.”*⁸³

I utgangspunktet kan det synes uproblematisk å operere med et grunnprinsipp om full erstatning for lidt tap. Men ser man nærmere på hva som inngår i en slik vurdering, finner man en rekke usikkerhetsmomenter som er vanskelige klarlegge.⁸⁴ Dels skyldes dette at det ofte beror på en fremtidsvurdering, og dels skyldes det at mange av de vurderingene man må ta er basert på skjønn. Særlig gjelder dette for erstatning for tap av forsørger, da prinsippet om full erstatning ikke gir like god veiledning som for eksempel ved tap i

---

⁷⁹ Slik også Strøm Bull 1982 s. 934.

⁸⁰ Ibid.

⁸¹ Jf. Lødrup/Kjelland 2009 s. 447.

⁸² Jf. Strandberg 2005 s. 20 og Principles of European Tort Law (PETL art: 10:101).

⁸³ Ølberg (Rt. 1998 s. 1524, s. 1532).

⁸⁴ Tilsvarende Holgersen 1991 s. 515.

fremtidige inntektserverv.⁸⁵

Av skl. § 3-4 (2) 2. p. fremgår det at det er det individuelle forsørgertap som skal fastsettes. Dette innebærer at det er den enkelte etterlattes tap som skal legges til grunn for erstatningsutmålingen. Vurderingen av tapets størrelse må foretas konkret for hver enkelt av de etterlatte.⁸⁶ Erstatningsutmålingen ved forsørgertap er komplisert og basert på sterkt skjønnsmessige kriterier. Dette medfører at spørsmålet om full erstatning for tapet er vanskelig å fastlegge.⁸⁷ Man må gå konkret inn i de etterlattes og avdødes økonomiske situasjon for å komme frem til det økonomiske tapet. Videre må man forsøke å klarlegge hvordan forsørgelsens omfang og dens varighet ville ha utviklet seg i fremtiden. Man skal også ta i betraktning de etterlattes evner til selvforsørgelse og deres innrettelsesplikt, jf. skl. § 3-4 (2) 1.p. Dette siste kan sees på som et utslag av prinsippet om skadelidtes tapsbegrensningsplikt.

Når den etterlatte har mistet sin forsørger, er det selve forsørgertapet som er gjenstand for erstatningskravet, og det gjenspeiler ikke alltid det økonomiske tapet den etterlatte står igjen med etter dødsfallet. De etterlatte har ikke krav på det økonomiske tap som skyldes avdødes bortfall, men som ikke er en del av forsørgertapet.

Det kan for eksempel være tilfeller hvor de etterlatte ikke sitter igjen med et økonomisk tap etter dødsfallet. Slik var situasjonen i *Torbjørnsen* (Rt. 1950 s. 573), hvor de etterlatte ikke ble tilkjent erstatning for forsørgertapet fordi det ikke forelå noe økonomisk tap som følge av dødsfallet. De etterlatte kunne opprettholde sin tilvante levestandard, og dermed kunne ikke dødsfallet sies å ha påført dem et økonomisk tap.

Særlige spørsmål reiser seg når man skal fastsette en pris på avdødes omsorgsarbeid.

---

⁸⁵ NOU 1994: 20 s. 54, 2.sp.

⁸⁶ NOU 1994: 20 s. 90, 1.sp.

⁸⁷ NOU 1994: 20 s. 104, 1.sp.

Spørsmålet er problematisk fordi det er vanskelig å erstatte slik omsorg med innleid hjelp.⁸⁸ Vurderingen av erstatningsutmålingen for tap av omsorg blir derfor utpreget skjønnsmessig. For yngre barn som mister sin forsørger kan dette tapet være betydelig. Når utgangspunktet for utmålingen av forsørgertapet er full erstatning, betyr det at det kan føre til ulike erstatningskrav, derav ulike utbetalinger. Erstatningsutmålingen må dermed bli individuell.⁸⁹

For barn vil man kunne legge til grunn at deres evne til selvforsørgelse vil stige etter hvert som barnet blir eldre. Hvis man tenker seg at avdøde etterlater seg et barn på 1 år og et barn på 14 år, vil deres forsørgelsestap være forskjellig når man knytter tapet til hjemmearbeidskomponenten og omsorgskomponenten. Tapsperiodene vil derfor arte seg forskjellig for de etterlatte.⁹⁰ Dette taler for at man legger til grunn en individuell utmåling for hvert barn, slik også bestemmelsens ordlyd legger opp til, jf. skl. § 3-4 (2) 2.p.

2.3.3 Verdifastsettelsen av hjemmearbeidet og omsorgsarbeid

Det følger av skl. §§ 3-4 (2) 3.p. med henvisning til skl. 3-1 (2) 2.p., at arbeid i hjemmet skal likestilles med annet inntektsgivende arbeid. Dette innebærer at den som har blitt forsørget i form av avdødes arbeid i hjemmet, kan ha et økonomisk krav dersom forsørgeren dør. Det følger av *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639) at verdien av arbeidet i hjemmet og omsorgsarbeidet må fastsettes skjønnsmessig. Det er verdien av arbeidet i hjemmet som avdøde utførte for familiemedlemmene som kan utgjøre erstatningskravet. Det arbeidet avdøde gjorde for selv faller utenfor, og er ikke gjenstand for erstatning.⁹¹

Når avdøde forsørget de etterlatte gjennom sitt arbeid i hjemmet, vil forsørgertapet for de

---

⁸⁸ NOU 1994: 20 s. 55, 1.sp.

⁸⁹ Jf. Lødrup/Kjelland 2009 s. 449.

⁹⁰ Jf. Nygaard 2007 s. 150.

⁹¹ Jf. *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639, s. 645).

etterlatte relatere seg til det økonomiske tap de får ved ikke å motta gratis arbeid i huset.⁹² Det økonomiske tapet vil utgjøre de utgiftene de etterlatte får ved å måtte leie inn vaskehjelp eller daghjelp, ved å spise ute, utgifter til omorganiseringen av husholdningen og lignende.⁹³ Forsørgertapet kan imidlertid omfatte mer enn det tap som kan erstattes ved innleid hjelp eller kjøpte tjenester. Her siktes det til den omsorg avdøde ga sine barn. Dette kommer blant annet til uttrykk i *Hestetrille* (Rt. 1933 s. 110), hvor Høyesterett legger vekt på at barna hadde måttet unnvære den moderlige omsorg, som er av stor betydning for barns oppdragelse, og som til dels har økonomisk betydning.⁹⁴

Et slikt forsørgertap kommer også til uttrykk i *Hundhammer* (RG 1963 s. 602) hvor retten bemerker følgende:

”Det antas at man må kalle både husmorens *daglige arbeid og hennes daglige tilstedeværelse der for forsørgelse*. Hun er den *krumtapp* hvorom tilstedeværeselsen for de øvrige i det daglige hjemliv kan sies å dreie seg. Ikke bare ved det at hun yter et verdifullt arbeid der, men også ved at hun der kan livet få gå normalt for de øvrige familiemedlemmene. Der inntreer unormale forhold ved hennes bortfall, og det beror nettopp på at forsørgelsen er borte. Man kan i dette begrep ikke bare legge de materielle goder som skyldes hennes matlagning, rengjøring, vedlikehold av tøy osv, men i like grad de *immaterielle goder hennes tilstedværelse* betyr. De siste er verd sin lønn like meget som de første, og tapet av dem kan derfor i like grad bli et økonomisk tap.”⁹⁵

Ved fastsettelsen av verdien av forsørgelsen i hjemmet har man i rettspraksis ikke benyttet noen matematisk modell for utmålingen, men i stedet sett hen til de etterlattes omstillingsmuligheter og til selv å kunne sørge for et passende underhold.⁹⁶

Det rettslige utgangspunktet, og det som i dag utgjør hovedregelen ved erstatnings-

---

⁹² Jf. *Husmor II* (Rt. 1951 s. 687, s. 692). Se RG 1994 s. 1065, hvor omsorgstapet ble utmålt etter hva tilsvarende omsorgstjenester ville kostet.

⁹³ Jf. Strøm Bull 1982 s. 931.

⁹⁴ *Hestetrille* (Rt 1933. 110, s. 114).

⁹⁵ *Hundhammer* (RG 1963 s. 602, s. 609).

⁹⁶ Jf. *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639, s. 645).

utmålingen for forsørgertapet, er at *de etterlatte skal kunne opprettholde sin tilvante levestandard, så langt denne er et resultat av avdødes forsørgelse*.⁹⁷ Dette innebærer normalt sett at man ikke kan tvinge etterlatte til å senke sin levestandard. Motsatt kan det synes å være hvor det er den skadelidte selv som lider et hjemmearbeidstap. Kjellands analyser viser at verdivurderingen av skadelidtes eget hjemmearbeidstap ligger langt under nivået i forsørgertapssakene.⁹⁸ Prinsipielt sett er det ikke noe i veien for at man har økt verdsettelsen av avdødes hjemmearbeid og omsorgsarbeid i forsørgertapssakene. Men sett i forhold til de erstatningsutmålinger som tilkjennes skadelidtes *eget* hjemmearbeidstap, er forskjellene store.⁹⁹ Dette kan gi et inntrykk av at avdøde er mer verdt etter sin død enn hva han/hun ville ha vært i live.¹⁰⁰

2.3.4 Fradrag for trygdeytelser og annen økonomisk støtte i erstatningsutmålingen

Det fremgår av skl. §§ 3-4 (2) 3.p. jf. 3-1 (3) at det skal gjøres fradrag i erstatningsutmålingen for den etterlattes trygdeytelser.¹⁰¹ I *Jørgensen* (Rt. 1997 s. 390) var det spørsmål om utvidet barnetrygd og barnepensjon også kommer til fradrag i erstatningen krone for krone, jf. skl. § 3-1 (3). Høyesterett kom til at skl. § 3-1 (3) måtte forstås slik at utvidet barnetrygd og barnepensjon kommer til fradrag i erstatningsutmålingen.¹⁰² For barn vil det her omhandle barnepensjon etter reglene i folketrygdlovens (ftrl.) kapittel 18. Barnepensjonen vil derfor komme til fradrag krone for krone i erstatningsutmålingen. Videre følger det av skl. § 3-1 (3) 2.p. at det i erstatningsutmålingen kan tas hensyn til forsikringsytelser og til annen vesentlig økonomisk støtte som skadelidte har fått eller kommer til å få som en følge av skaden og forholdene ellers.

---

⁹⁷ Jf. *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639, s. 645).

⁹⁸ Jf. Kjelland 2002 s. 211.

⁹⁹ Jf. Kjelland 2002 s. 212.

¹⁰⁰ Slik også Kjelland 2002 s. 212.

¹⁰¹ Jf. ftrl. kap. 18 f.

¹⁰² *Jørgensen* (Rt. 1997 s. 390, s. 398). Dissens 4-1, om dansk barnetrygd kommer til fradrag i erstatningen.

Hva som ligger i begrepet *annen økonomisk støtte*, jf. §§ 3- 1 (3) jf. 3-4 (2) må forklares. Slik økonomisk støtte kan blant annet stamme fra familie, venner og innsamlingsaksjoner, som skal hjelpe de etterlatte økonomisk i en vanskelig livssituasjon. Domstolene har vist seg å være ganske restriktive når det kommer til å gjøre fradrag for denne typen økonomisk støtte.¹⁰³ Dersom det skal tas hensyn til slik støtte i erstatningsutmålingen må den mottatte støtten være vesentlig, og den må være et direkte resultat av dødsfallet.¹⁰⁴ Et forhold som er nært knyttet til *annen økonomisk støtte fra andre* er de tilfellene hvor en annen voksen person overtar den daglige omsorgen for barnet.¹⁰⁵ Det skal belyses nedenfor.

2.3.5 Betydningen av at forsørgelsen blir overtatt av andre

I de fleste tilfeller hvor et barn mister en mor eller far, vil en annen voksenperson overta omsorgen for barnet. Spørsmålet er om barnet i realiteten lider et forsørgertap som gir grunnlag for erstatning. Dette ble avklart i *Engevold* (Rt. 2002 s. 673). Saken gjaldt erstatningsutmålingen til en gutt etter tap av eneforsørgende mor. Spørsmålet var om det skulle gjøres fradrag i erstatningen fordi guttens mormor og senere hans far overtok omsorgen. I vurderingen tar Høyesterett utgangspunkt i ordlyden i skl. § 3-4, forarbeidene¹⁰⁶ og tidligere rettspraksis,¹⁰⁷ og legger til grunn at det avgjørende er at barnet faktisk ble forsørget av avdøde på dødstidspunktet, og at det ikke skal foretas noen avkortning i erstatningssummen på grunn av forsørgelse fra andre. Videre bemerkes det i dommen at det innebærer økte utgifter å overta omsorgen for et barn, men at den som overtar forsørgelsen ikke har et eget erstatningsrettslig vern. Resultatet i dommen signaliserer at barnet er et eget individ med selvstendige rettigheter. Erstatningen skal sette

---

¹⁰³ Jf. *Rosenberg* (RG 1956 s. 446) og *Mentzen* (RG 1960 s. 162). Barna bodde hos slektninger, og den gratis hjelp de mottok kom ikke til fradrag i erstatningen.

¹⁰⁴ Jf. Kjørstad 1985 s. 86.

¹⁰⁵ Se *Engevold* (Rt. 2002 s. 673).

¹⁰⁶ Innst. E (1971) s. 60, 1.sp.

¹⁰⁷ Se *Husmor II* (Rt 1951 s. 687) og RG 1978 s. 505. Se også etterfølgende like saksforhold i *Eines* (RG 2003 s. 1649) og *Knudsen* (Bergen tingrett, 07).

barnet i stand til å gjenskape en ny forsørgerrolle.¹⁰⁸ Rettspraksis tilsier altså at det ikke har betydning for erstatningsutmålingen at forsørgelsen blir overtatt av andre.

2.3.6 Forholdet mellom Bastrup-tillegget og gjenlevendes eget inntektstap i utmålingen

Det kan i enkelte tilfeller være problematisk å sondre mellom Bastrup-tillegget og de etterlattes påførte inntektstap. Med inntektstap menes det i denne sammenheng den etterlattes *eget* inntektstap, som kan oppstå ved at den gjenlevende ektefelle/samboer/samlivspartner reduserer sin egen stilling for å kunne ta seg av hjemmearbeid og omsorgsarbeid i større grad enn tidligere. Her er spørsmålet om den etterlatte skal ha erstatning for tapt inntekt i tillegg til Bastrup-tillegget, eller om man regner Bastrup-tillegget som erstatning for den tapte inntekten.

Dette var blant annet et av spørsmålene i LE 2006-124141. Avdødes samboer krevde erstatning for tapt arbeidsinntekt og Bastrup-tillegg. Lagmannsretten la til grunn at det ikke skal gis full erstatning for hennes eget inntektsbortfall og Bastrup-tillegg. Dersom gjenlevende hadde fortsatt å arbeide i samme omfang som før dødsfallet ville hun hatt krav på erstatning for avdødes arbeid i hjemmet og omsorg som ansees som forsørgelse, det vil si Bastrup-tillegget. Lagmannsretten uttaler videre at dersom gjenlevende som en følge av dødsfallet må redusere sin arbeidstid og dermed sin inntekt, kan dette være erstatningsbetingende. Hun får imidlertid frigjort tid for å utføre hele eller deler av de arbeidsoppgaver som avdøde tidligere hadde utført og som skal dekkes av Bastrup-tillegget. Lagmannsretten viste deretter til *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639) og LB 2001-1702 hvor tilsvarende resultat er lagt til grunn, og bemerket at erstatning for både tapt inntekt hos gjenlevende og Bastrup-tillegget ville føre til dobbel kompensasjon for samme tap. De nevnte dommene viser at det ikke skal være adgang for å få tilkjent både erstatning for eget inntektstap og Bastrup-tillegg.

---

¹⁰⁸ Jf. Scavenius 2004 s. 284.

Det åpnes i LE 2006-124141 imidlertid opp for at man kan tenke seg mellomløsninger, hvilket kan innebære at gjenlevende reduserer sin arbeidsmengde noe, men ikke tilstrekkelig til selv å kunne utføre all omsorg og hjemmearbeid som avdøde utførte. Her kan man kombinere gjenlevendes inntektstap og Bastrup-tillegget, og hvor det tas hensyn til den tid som frigjøres delvis vil kompensere for bortfallet av avdødes omsorg. Lagmannsrettens argumentasjon viser at man kan tenke seg ulike kombinasjoner av erstatningsutmålingen.

3 Kasuistikk

3.1 Innledning

Denne delen av avhandlingen behandler erstatningsutmålingen for de ulike typetilfellene av etterlatte. Med typetilfeller menes det i denne sammenheng familiekonstellasjoner bestående av ett eller flere barn, barn av eneforsørgere, barn av samværsforeldre og avdøde særkullsbarn. Det skal redegjøres for hvilke hensyn som blir tatt i betraktning ved erstatningsutmålingen, hvilke momenter som domstolene legger vekt på, og hvilket perspektiv som legges til grunn for erstatningsutmålingen. Det skal også vurderes hvordan prinsippet om full erstatning for forsørgertapet blir ivarettatt for de ulike typetilfellene.

De typetilfellene som blir presentert nedenfor er valgt på bakgrunn av at de er representative for de ulike familiekonstellasjonene i dagens samfunn. Jeg tar først utgangspunkt i erstatningsutmålingen når avdøde etterlater seg ett barn. Dette var situasjonen i *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639) og *Engevold* (Rt. 2002 s. 673), og det er naturlig å starte drøftelsen med de rettsspørsmålene som er avgjort av Høyesterett. Deretter behandles de tilfellene hvor avdøde etterlater seg flere barn. Her er ikke utmålingsspørsmålet avgjort av Høyesterett, men det foreligger en del underrettsdommer og avgjørelser fra PSN som har behandlet spørsmålet. Som det vil fremgå, kan dette løses på ulike måter. Videre behandles de tilfellene hvor avdøde var samværsforelder til barnet. Årsaken til behandlingen av utmålingsspørsmålet for denne gruppen, er at mange barn i dag er i en situasjon hvor de kun bor fast hos den ene forelderen og har samvær med den andre. Den siste gruppen er avdøde særkullsbarn. Særkullsbarns erstatningsrettslige stilling er ikke løst i praksis, og utmålingsspørsmålet må derfor vurderes ut i fra de foreliggende rettskildene.¹⁰⁹ Til sist foretas en sammenligning av det erstatningsrettslige vernet for avdødes barn som følger av yrkesskadeforsikringsloven og skadeserstatningsloven.

---

¹⁰⁹ Se punkt 1.5 s. 11 f.

3.2 "Bastrup- tilfellet" – Typetilfelle 1

Når den avdøde etterlater seg ett barn må domstolene fastsette en erstatningssum som skal dekke barnets tap ved å miste forsørgerens omsorg, og verdien av avdødes arbeid i hjemmet. Dette var et av spørsmålene i *Bastrup* (Rt. 1998 s, 639).¹¹⁰ Førstvoterende uttaler følgende vedrørende erstatningsutmålingen for tapt omsorgsarbeid og hjemmearbeid:

"Det som skal erstattes i vår sak, er ikke verdien av D's arbeid i hjemmet, men den delen av hennes arbeid i hjemmet som er å anse som en forsørgelse av familiemedlemmene."¹¹¹

Førstvoterende legger videre til grunn at det er vanskelig å anvende en matematisk modell for beregningen. Ved beregningen av erstatningsutmålingen må man legge vekt på de etterlattes mulighet til omstilling, og til selv å sørge for et passende underhold, jf. skl. § 3-4 (2) 1.p.¹¹² I *Bastrup* var barnet kun 1,5 år da moren døde, men det var friskt og hadde ikke behov for mer omsorg enn hva som er normalt for et velfungerende barn.¹¹³ Det årlige forsørgertapet, derav erstatningssummen, ble satt til 50 000 kroner (63 966 i 2010 kroner) frem til barnet fylte 10 år, og deretter 25 000 kroner (31983 i 2010 kroner) frem til barnet fylte 19 år.¹¹⁴ Beløpet ble tilkjent far og sønn i fellesskap, hvor 2/3 av beløpet ble tilkjent far og 1/3 ble tilkjent barnet. I vurderingen av det årlige erstatningsbeløp ble det lagt vekt på behovene for tilsyn med barnet, behovet for å kunne kjøpe arbeid i hjemmet og for å kompensere at husholdningen ofte blir dyrere for de etterlatte enn hva den ellers ville ha vært.¹¹⁵ Verdien av avdødes arbeid i hjemmet ble lik mannens lønnsreduksjon ved å måtte gå over i deltidsarbeid og være hjemme i en periode.¹¹⁶ Dette må innebære at retten tok utgangspunkt i inntektstapet for mannen, og la dette til grunn for utmålingen for det man i

---

¹¹⁰ *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639, s. 640).

¹¹¹ *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639, s. 647).

¹¹² *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639, s. 647).

¹¹³ Jf. Syse 1999 s. 57.

¹¹⁴ Tilsvarende erstatningsutmåling når avdøde etterlot seg ett barn er gitt i bl.a. *Knudsen* (Bergen tingrett, 07), PSN 2005/96, PSN 2005/321 og PSN 2007/498.

¹¹⁵ *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639, s. 648).

¹¹⁶ Tilsvarende Nygaard 2007 s. 149.

dag kaller Bastrup-tillegget.¹¹⁷

Det hensynet som gjør seg gjeldende ved erstatningsutmålingen i dommen er reparasjonshensynet. Den utmålte summen de etterlatte ble tilkjent skulle sikre at de hadde mulighet til å ha tilsyn med barnet og muligheten for å leie inn hjelp i hjemmet til de øvrige arbeidsoppgavene, og for omsorgsoppgavene som avdøde hadde utført.

Høyesterett fulgte opp erstatningsutmålingen som ble gitt i *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639) for tap av omsorg og hjemmearbeid i *Engevold* (Rt. 2002 s. 673). Hovedspørsmålet i saken var som vist under punkt 2.3.5, betydningen av at omsorgen for barnet ble overtatt av andre. Men verdien av avdødes omsorg og hjemmearbeid stod også sentralt under erstatningsutmålingen. Det ble blant annet anført i saken at det ikke var hjemmel for å betrakte omsorgsarbeid som en egen erstatningskomponent etter skl. § 3-4, og at erstatning for avdødes omsorg bar preg av å utgjøre en form for ménerstatning. Vedrørende den økonomiske betydningen av omsorgskomponenten uttaler Høyesterett følgende:

”Omsorgsarbeid utgjør en stadig viktigere komponent i alle yrker som angår pleie, stell og oppfostring. Det er i utgangspunktet ikke mulig å utelukke omsorg som en viktig del av det å forsørge og oppfostre barn. Det er heller ikke slik at omsorg er uten enhver økonomisk dimensjon. Også omsorg kan i en viss utstrekning kjøpes. Men det å kvantitetsfeste en omsorgskomponent i foreldrenes arbeid med barna, og deretter verdiberegne denne, blir naturligvis skjønnspreget. I Rt. 1998. 639- Bastrup – er det tatt hensyn til omsorg som en del av husarbeidet.”¹¹⁸

Høyesterett fastsatte etter denne vurderingen verdien av hjemmearbeidet og omsorgsarbeidet til 50 000 kroner (58 182 i 2010 kroner) per år frem til barnet fylte 12 år, og deretter 25 000 kroner (29 091 i 2010 kroner) frem til barnet fylte 19 år. Ved erstatningsutmålingen tok Høyesterett hensyn til de individuelle forholdene ved barnet og satte skjæringstidspunktet for tapsperioden for 50 000 kroner (58 182 i 2010 kroner) til 12 år, altså en utvidelse på to år fra *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639). Bakgrunnen for utvidelsen på to

---

¹¹⁷ En slik måte å fastsette forsørgertapet på har man også lagt til grunn i eldre praksis. Se bl.a. *Husmor II* (Rt. 1951 s. 687) og *Hundhammer* (RG 1963 s. 602).

¹¹⁸ *Engevold* (Rt. 2002 s. 673, s. 679).

år fra *Bastrup* var at barnet i *Engevold* var meget krevende og hadde større behov for oppfølging fra forsørgeren. Omsorgskomponenten gikk her i likhet med *Bastrup* inn under hjemmearbeidskomponenten.

Utmålingen av *Bastrup*-tillegget var også et spørsmål i *Eines* (RG 2003 s. 1649). I likhet med *Engevold* (Rt. 2002 s. 673) var avdøde i *Eines* eneforsørger for barnet. Lagmannsretten bemerket at de er bundet av de rammene som ble trukket opp i *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639) og *Engevold*. Skadelidtesiden anførte at *Bastrup*-tillegget måtte oppjusteres etter den generelle gjeldende pris og kostnadsvekst. Lagmannsretten fant ikke grunnlag for å foreta en oppjustering av beløpet, og begrunnet dette med at det var få år siden Høyesterett hadde fastsatt beløpet på 50 000 kroner (63 966 i 2010 kroner), og at det kunne hevdes at det ble satt relativt høyt den gang. Under hensyn til at *Bastrup*-tillegget i *Bastrup* ble utmålt til far og sønn i fellesskap, og utmålingen i *Engevold* var begrunnet i at barnet var meget omsorgstrengende, fant lagmannsretten at *Bastrup*-tillegget skulle fastsettes til 45 000 kroner (51 343 i 2010 kroner) til barnet fylte ti år, og 20 000 kroner (22 814 i 2010 kroner) frem til fylte 19 år.

Lagmannsretten begrunnet videre utviklingen av erstatningsutmålingen for avdødes omsorgsarbeid med at man i utmålingen de senere år har tatt hensyn til at den etterlatte skal være i stand til betale den nye forsørger for de omsorgsyttelsene som avdøde utførte. Denne begrunnelsen er i samsvar med Høyesteretts uttalelser vedrørende verdien av avdødes omsorgsarbeid i *Engevold* (Rt. 2002 s. 673) som er sitert overfor.

Det standpunkt som legges til grunn i *Engevold* og *Eines* (LB 2003 s. 1649) gjør seg særlig gjeldende når avdøde var eneforsørger, og barnet er helt avhengig av at en annen omsorgsperson trer inn i avdødes rolle.

3.3 Erstatningsutmålingen når avdøde hadde flere barn – Typetilfelle 2

Spørsmålet som her skal vurderes er hvordan Bastrup-tillegget skal fordeles når avdøde hadde flere barn. Det rettslige utgangspunktet er at den etterlatte skal få dekket sitt individuelle tap som tapet av forsørgeren har medført, jf. skl § 3-4 (2) 2.p. Som nevnt under punkt 1.3.1. har det i praksis og teorien utviklet seg ulike måter å se på hvordan det økonomiske tapet av omsorgsforelder skal fastsettes når den avdøde forsørget flere enn ett barn.

Ved anvendelsen av mottakerperspektivet tar man utgangspunkt i hva de etterlatte barna *trenger* for å kunne opprettholde den tilvante levestandard.¹¹⁹ Bastrup-tillegget beregnes med utgangspunkt i de enkelte etterlattes *behov* for erstatning som gjenoppretter den tidligere levestandarden.¹²⁰ Mottakerperspektivet medfører følgende beregning: Avdødes arbeid i hjemmet og omsorgsarbeid blir verdsatt til 50 000 kroner, og avdøde etterlater seg to barn. Ved bruk av mottakerperspektivet i utmålingen skal hvert av barna tilkjennes 50 000 kroner i erstatning for tap av forsørgeren.¹²¹ Hensynet bak dette perspektivet kan man si bygger på at avdøde forsørget de etterlatte hver for seg, slik at det ikke utgjør et samlet forsørgertap, men et individuelt og selvstendig forsørgertap. En måte å se dette på er at den avdøde utøvde dobbelt så mye hjemmearbeid og omsorgsarbeid som når det kun var ett barn i familien.¹²²

Den andre måten å utmåle Bastrup-tillegget på er avgiverperspektivet.¹²³ Ved anvendelsen av avgiverperspektivet, tar man utgangspunkt i verdien av avdødes *totale* arbeid i hjemmet, innbefattet omsorgsarbeidet, og deretter fordeler denne verdien på antall barn.¹²⁴ Ved bruk av det eksemplet som er vist ovenfor med en totalverdi på 50 000 kroner og to barn, vil hvert av barna bli tilkjent 25 000 kroner hver. Avgiverperspektivet bygger på at de

---

¹¹⁹ Se illustrasjonsfigur i punkt 1.3.1 s. 5.

¹²⁰ Kjelland 2009. <http://www.gyldendal.no/nfe>.

¹²¹ Ibid.

¹²² Stig Faye Ulvad i NPE, muntlig meddelelse.

¹²³ Se illustrasjonsfigur i punkt 1.3.1 s. 5.

¹²⁴ Kjelland 2009. <http://www.gyldendal.no/nfe>.

etterlatte har måttet dele avdødes hjemmearbeid og omsorgsarbeid, og det legges til grunn at det ikke har medført betraktelig merarbeid for avdøde å forsørge flere barn.¹²⁵

Spørsmålet om utmålingen av Bastrup-tillegget ble behandlet i *Giftdrap* (LE 2000-291). Saken skiller seg fra *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639), ved at det her var tale om to barn, og at avdøde delte omsorgen for barna med sin tidligere ektefelle. Lagmannsretten uttalte at ”denne erstatningspost gjelder ikke bolig, klær og mat osv, men erstatning til barna for tap av morens arbeid i hjemmet, derunder hennes omsorg.”¹²⁶ Videre henviste retten til *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639), og fant at erstatningsutmålingen til barn over 10 år, som i dommen ble fastsatt til 25 000 kroner, var retningsgivende i den foreliggende saken, men at det her var tale om to barn og ikke ett. Retten uttalte:

”For tiden tar lagmannsretten utgangspunkt i et samlet årlig omsorgstap på 35 000 à 40 000 kroner. For de årene bare D er under 19 år, legges til grunn et årlig omsorgstap for henne på rundt 25 000 kroner.”

Retten tar her utgangspunkt i et mottakerperspektiv.¹²⁷ Barna var på domstidspunktet over 10 år, og det årlige omsorgstapet ble fastsatt til 35 000 kroner à 40 000 kroner. Dette viser at det i dommen er lagt vekt på en hevelse av omsorgstapets størrelse på bakgrunn av at avdøde etterlot seg to barn. Den yngste datteren fikk en egen utmåling for den tid da hun som eneste barn ville være under 19 år. Det ble altså ikke fastsatt et samlet beløp for barna etter den eldste var fylt 19 år. Domsresultatet viser at det yngste barnet ble tilkjent erstatning for et samlet økonomisk tap på 240 000 kroner (294 142 i 2010 kroner) som tilsvarte den forlengede tapsperioden, og den eldste ble tilkjent 170 000 kroner (208 350 i 2010 kroner).

Et klarere eksempel på anvendelsen av mottakerperspektivet er *Hammerdrapet* (LA 2006 - 69269). Avdøde etterlot seg tre barn, alle var over ti år, og deres tapsperioder var på

---

¹²⁵ Stig Faye Ulvad, muntlig meddelelse.

¹²⁶ *Giftdrap* (LE 2000-291).

¹²⁷ Tilsvarende vurdering og anvendelse av mottakerperspektivet er lagt til grunn i LG 2001-1102.

henholdsvis 4, 6 og 8 år. Ved spørsmålet om forsørgertapserstatningen for avdødes omsorg, la retten til grunn at det har utviklet seg en norm for erstatningsutmålingen på 25 000 kroner (27 336 i 2010 kroner) og henviste til *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639). Det fremgår ikke av premissene hvorfor det er utmålt et eget Bastrup- tillegg til hvert av barna, og det er heller ikke problematisert om man skal foreta en reduksjon i erstatningsutmålingen på grunn av at det var tale om mer enn ett barn. Resultatet viser at de tre barna ble tilkjent 100 000 kroner (109 855 i 2010 kroner), 150 000 kroner (164 783 i 2010 kroner) og 200 000 kroner (219 770 i 2010 i kroner) i erstatning for tapt omsorg.¹²⁸

Tilsvarende spørsmål var oppe i *Eknes* (LB 2007-2101). Avdøde etterlot seg to barn, på 2 og 6 år. Det som var spesielt omtvistet i saken var hvorvidt 50 000 kroner representerer et øvre tak for erstatningsutmålingen, og betydningen av at avdøde etterlot seg to barn og ikke ett barn.¹²⁹ Lagmannsretten tok først stilling til om erstatningsutmålingen i *Bastrup* (Rt.1998 s. 639) representerer et øvre tak for utmålingen. Retten la til grunn at det ikke foreligger noen rettslig hindring for å heve beløpet i takt med konsumprisindeksen. Lagmannsretten uttalte at Bastrup-tillegget skal gi de etterlatte en økonomisk kompensasjon for bortfall av avdødes arbeid og innsats i hjemmet, da særlig overfor barna. Det fremkommer videre at den økonomiske kompensasjonen skal sette de etterlatte i posisjon til å kjøpe tilsvarende tjenester. Når lagmannsretten skal ta stilling til betydningen av at det er to barn som er de etterlatte, gir de uttrykk for at dette er et spørsmål av mer faktisk enn rettslig art:

”At to barn krever mer oppmerksomhet og arbeid fra foreldrenes side enn ett barn, lar seg ikke diskutere. Spørsmålet er hvordan avdøde rent faktisk innrettet seg og ville ha innrettet seg i fremtiden i forhold til henholdsvis ett og to barn. Vurderingen må ta utgangspunkt i den faktiske situasjon som forelå i 2002(...)Selv om bedømmelsen er forbundet med stor usikkerhet, finner

---

¹²⁸ Se LB 1999-931. Forsørgertapserstatningen til to barn på 15 ½ og 18 år, ble fastsatt etter mottakerperspektivet, 100 000 kr. og 25 000 kr.

¹²⁹ Spørsmålet om 50 000 kr. utgjør et øvre tak var også et tvistespørsmål i LE 2006-124141. Lagmannsretten uttalte: ”Lagmannsretten kan ikke se at domstolene ved den skjønsmessige utmålingen av slike tap for fremtiden skal være bundet av det beløp som Høyesterett fastslo i Bastrupdommen.”

lagmannsretten etter dette at avdøde hadde kapasitet og trolig brukte mer tid på to sønner enn en. Dette tilsier et noe forhøyet samlet ”Bastruptillegg.”¹³⁰

Det fremgår videre av dommen at retten fant å kunne begrunne et forhøyet Bastrup-tillegg med at avdøde var håndverker og derav hadde større mulighet til å foreta praktiske gjøremål på boligen, som de etterlatte ellers hadde måttet kjøpe. Lagmannsretten fastsatte Bastrup-tillegget til 60 000 kroner per år (65 109 i 2010 kroner) frem til yngste sønn fylte 10 år og deretter 30 000 kroner per år (32 554 i 2010 kroner). Domsresultatet viser at barna ble tilkjent 152 000 kroner (165 713 i 2010 kroner) hver. Lagmannsretten har dermed ikke lagt vekt på at barnas tapsperioder var forskjellige. Den minste av barna hadde en tapsperiode som var fire år lengre enn det eldste barnet. Dommen er også interessant fordi den presiserer at utmålingen som i *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639) ikke representerer et øvre tak for Bastrup-tillegget, og at det kan være grunnlag for å justere beløpet i henhold til konsumprisindeksen.

Når man sammenligner de tre avgjørelsene som er gjengitt overfor, ser man at det i *Giftdrap* (LF 2000-291) og *Hammerdrapet* (LE 2006-69269) ble lagt til grunn et mottakerperspektiv, mens det i *Eknes* (LB 2007-2101) ble anvendt et avgiverperspektiv. Det fremgår ikke av *Giftdrap* eller *Hammerdrapet* at det er noen årsak til at det foretas en individuell erstatningsutmåling basert på blant annet barnas ulike tapsperioder, men det medførte en høyere erstatningsutmåling for barna enn hva det sannsynligvis ville blitt dersom avgiverperspektivet hadde vært anvendt. I *Eknes* legger lagmannsrett derimot til grunn et *totalt* forsørgertap for barna, og begrunner forhøyelsen av Bastrup-tillegget med at avdøde trolig måtte bruke mer tid på to sønner enn en.

To avgjørelser fra PSN kan også tjene som eksempler på erstatningsutmålingen når avdøde etterlater seg flere enn et barn. PSN ble i 2004 forelagt tilsvarende spørsmål som lagmannsrettene i de overnevnte sakene.¹³¹ Avdøde i denne saken var en mann som etterlot seg tre barn. Her var spørsmålet om Bastrup-tillegget skulle utmåles særskilt for hvert

---

¹³⁰ *Eknes* (LB 2007-2101).

¹³¹ PSN 2004/227. Tilsvarende PSN 2004/494, PSN 2004/93 og PSN 2006/995.

enkelt barn, eller om det skulle gis en felles erstatningsutmåling for barna. PSN tok utgangspunkt i den erstatningsutmåling som ble gitt i *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639) og *Engevold* (Rt. 2002 s. 673), samt den praksis som har utviklet seg etter disse dommene. PSN bemerket at det ikke forelå noen rettspraksis som hadde direkte overføringsverdi til den foreliggende saken, da foreldrene hadde bodd sammen, og avdøde hadde etterlatt seg tre barn. Videre legger PSN vekt på følgende:

”Når nivået for forsørgertapserstatningen i flerbarnsfamilier skal fastsettes, må det imidlertid tas hensyn til at forsørgere med fulltidsarbeid utenfor hjemmet, bare har et visst antall timer per uke til rådighet for husarbeid/omsorgsarbeid i hjemmet. Har forsørgeren flere barn, vil barna måtte dele tiden, enten ved at tiden fordeles barna i mellom, eller ved at forsørgeren benytter tiden på barna i fellesskap(...)På bakgrunn av det overstående er Pasientskadenemnda kommet til at det erstatningsmessige forsørgertapet som fastsatt i for eksempel *Bastrup*-dommen, *åpenbart* ikke kan multipliseres med antall barn.”

En tilsvarende sak ble behandlet av PSN i 2008.¹³² Avdøde etterlot seg to barn født i 1987 og 1990, og et av spørsmålene gjaldt fastsettelsen av *Bastrup*-tillegget. Det var anført fra skadelidtes side at *Bastrup*-tillegget var satt for lavt, herunder at kroneverdien har endret seg siden 1998, og det måtte tas hensyn til det. PSN uttalte følgende:

”I motsetning til *Bastrup*-dommen er det her tale om mer enn et barn. Dette kan imidlertid *ikke* forstås slik at forsørgertapet *multipliseres med antall barn*, selv om det utføres mer husarbeid og omsorgsarbeid i en familie med mange barn. Det anses å være i tråd med rettspraksis at tillegget settes til kr 65 000 inntil det yngste barnet fyller 10 år, og deretter 30 000 kroner frem til han fyller 19 år, dvs. at tillegget har økt noe. I likhet med NPE har nemnda også i tidligere praksis lagt til grunn at beløpet ikke skal indeksreguleres, siden det er et *individuell* fastsatt beløp.”

Det er interessant å se hvordan forsørgertapserstatningen utmåles når avdøde etterlater seg flere barn enn de eksemplene som er vist overfor. I dagens flerkulturelle samfunn er dette en praktisk problemstilling, da vi har hatt en økning i innvandringen de siste tiårene. I flere av kulturene er det vanlig med flere barn enn hva som kjennetegner dagens norske

---

¹³² PSN 2008/118.

kjernefamilie. En dom fra Eidsivating lagmannsrett (LE 2008-42960) illustrerer hvordan forsørgertapserstatningen fordeles når avdøde etterlot seg seks barn. Avdøde i saken var en afghansk mann. Barna var i alderen 10 til 17 år. Lagmannsretten henviste til erstatningsutmålingen i *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639), og uttalte at det i rettspraksis har utkrySTALLISERT seg en norm for utmålingen av forsørgertapet, men at utmålingen må reduseres noe siden det er tale om flere barn. Etter dette utmålte retten erstatningen særskilt for hvert enkelt barn. Resultatet i dommen viser at det ble lagt til grunn et mottakerperspektiv, hvert av barna ble tilkjent et *eget* Bastrup-tillegg, utmålt med bakgrunn i ulike tapsperioder. Det fremgår ikke av dommen hvorfor retten la til grunn mottakerperspektivet for erstatningsutmålingen.

En relativt ny avgjørelse vedrørende utmålingen av Bastrup-tillegget når avdøde etterlot seg flere barn ble avsagt i *Egge* (Fjordane tingrett, 09). Avdøde etterlot seg ektefelle og tre små barn. Skadelidte anførte at Bastrup-tillegget måtte multipliseres med antall barn. Når det gjaldt spørsmålet om betydningen av antall barn, fant retten, i likhet med lagmannsretten i *Eknes* (LB 2007-2101) at dette var et spørsmål av mer faktisk enn rettslig art. Retten uttaler:

”Det er et faktum at døgnet bare har et visst antall timer, og at noe må medgå til egentid. Dette setter praktiske skranker for hvor mye omsorg som faktisk kan gis. Har forsørgeren flere barn, vil barna måtte *dele* tiden, enten ved at tiden deles mellom barna, eller ved at forsørgeren benytter tiden på barna i fellesskap. Dette taler *mot* at Bastrup-tillegget skal *multipliseres med antall barn*. At tre barn krever mer oppmerksomhet og arbeid fra foreldrenes side enn ett barn, må imidlertid anses opplagt. Det er derfor grunnlag for en viss justering for flere barn.”

Det fremgår av dommen at retten legger vekt på at flere barn er mer arbeidskrevende enn ett. Videre bemerkes det at mange av omsorgsoppgavene vil imidlertid inngå i hverandre, slik at det ikke kan skje en multiplisering av Bastrup-tillegget med antall barn. Det legges videre til grunn at Bastrup-tillegget indeksregulert utgjør 63 000 kroner i 2009. Retten benytter deretter en matematisk modell, som tar utgangspunkt i Bastrup-tillegget som en standard, som deretter multipliseres med 1,5 for to barn og 1,75 for tre barn. Det fremgår ikke av dommen hvor denne modellen, basert på nøkkeltall for å fastsette det økonomiske

tapet, er hentet fra.¹³³ Som vist under punkt 3.2 var det resultatet Høyesterett kom frem til i *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639), et resultat av en konkret skjønnsmessig vurdering hvor det ble tatt utgangspunkt i de etterlattes konkrete forsørgertap. Det er usikkert om utregningsmetoden som er benyttet i dommen vil stå seg i den etterfølgende praksis. Det synes som Bastrup-tillegget blir lagt til grunn som om det var en *standardisert* utmåling som ikke har blitt indeksregulert de siste 12 årene.

Overfor er det vist til to ulike måter å utmåle forsørgertapserstatningen, når forsørgelsen er relatert til hjemmearbeid og omsorg. Spørsmålet er hvilken av disse beregningsmetodene som er i samsvar med prinsippet om full erstatning og den individuelle erstatningsutmåling, jf. skl. § 3-4 (2) 2.p. Som det fremgår av forarbeidene til skadeserstatningsloven må det i erstatningsutmålingen tas hensyn til den etterlattes muligheter til å forsørge seg selv, og at evnen til selvforsørgelse vil variere med hensyn til den enkeltes alder, muligheter til utdanning vedkommende har, eller som vedkommende har påbegynt.¹³⁴ Når man tar utgangspunkt i avgiverperspektivet ved utmålingen av forsørgertapserstatningen kan det være en risiko for at slike vurderinger faller utenfor. Da de etterlatte blir tilkjent erstatning for det *totale* hjemmearbeidet og omsorgsarbeidet, som fordeles på flere, uten at det tas hensyn til det enkelte barns utvikling, alder og forutsetninger for selvforsørgelse.

Det er gode grunner som taler for å anvende mottakerperspektivet ved utmålingen av erstatningen når avdøde etterlater seg mer enn ett barn, særlig gjelder dette når avdøde var eneforsørger.¹³⁵ Ved bruk av mottakerperspektivet er det videre lettere å legge vekt på de individuelle forskjellene som kan foreligge mellom de erstatningsberettigede, og derav vurdere om erstatningen er tilstrekkelig dekkende for hver av de etterlatte. Man har sett at Høyesterett både i *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639) og *Engevold* (Rt. 2002 s. 673) hadde anledning til å vurdere barnets omsorgsbehov og legge vekt på individuelle forutsetninger ved barnet. I *Engevold* la blant annet Høyesterett vekt på at barnet var meget arbeids – og

---

¹³³ Egge (Fjordane tingrett, 09) er ikke anket, domsresultatet er rettskraftig, jf. tvl. § 19-14 (1).

¹³⁴ Innst. E. (1971) s. 60, 1.sp.

¹³⁵ Tilsvarende Scavenius 2004 s. 282.

omsorgskrevende, og at han var noe sent utviklet.¹³⁶ Dersom man tenker seg at det i *Engevold* var tale om flere barn, og retten tok utgangspunkt i avgiverperspektivet, ville det muligens ha vært vanskeligere å få frem de individuelle forholdene ved barnet i erstatningsutmålingen, da avgiverperspektivet er basert på det *totale* forsørgertapet for barna, og ikke et individuelt tap. Det er nærliggende å tolke Høyesteretts uttalelse i *Engevold* som at barnet skal settes i stand til å *kjøpe seg en ny forsørger*.¹³⁷ Til denne uttalelsen vil jeg vise et eksempel. Gitt at avdøde var eneforsørger og etterlater seg tre barn, som etter forsørgerens dødsfall blir flyttet fra sitt felles hjem og til nye forsørgere. I en slik situasjon vil det være særlig grunn til å benytte mottakerperspektivet i erstatningsutmålingen, nettopp fordi barnet skal kunne *kjøpe seg* den samme forsørgelse som avdøde hadde utført. Dersom Bastrup-tillegget skal fastsettes etter avgiverperspektivet i dette eksemplet, ville man kunne risikere at det enkelte barnet i en stor søskenflokk ikke vil ha midler nok til å erstatte den tapte forsørgelse og *oppretholde sin tilvante levestandard*.¹³⁸

Hvis resultatet i *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639) er retningsgivende for erstatningsutmålingen for den etterfølgende praksis, må det være for verdien av avdødes hjemmearbeid og omsorgsarbeid når avdøde etterlater seg ett barn. Dommen har mindre overføringsverdi når avdøde etterlater seg flere barn. Det kan heller ikke trekkes frem av *Bastrup* hva et eventuelt resultat ville ha blitt dersom det hadde vært flere etterlatte barn. Da står man tilbake med lovteksten og forarbeidene, og disse gir klare føringer på en individuell erstatningsutmåling og full erstatning for den enkeltes forsørgertap. På bakgrunn av dette, kan det også stilles spørsmål ved hvorfor det etter avgiverperspektivet skjer en identifikasjon ved erstatningsutmålingen mellom de etterlatte barna. Det kan ikke automatisk legges til grunn at de etterlatte lider et likt tap. Det er mulig at rettferdighets- og likhetshensyn trekker i retning av at det skal tilkjennes lik forsørgertapserstatning. Det kan oppfattes som urimelig for de øvrige etterlatte at et yngre søsken eller et hjelpetrengende søsken blir tilkjent mer i erstatning, enn ett som er eldre og som har en større mulighet for

---

¹³⁶ *Engevold* (Rt. 2002 s. 673, s. 679).

¹³⁷ *Engevold* (Rt. 2002 s. 673, s. 678).

¹³⁸ Jf. *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639).

innrettelse og selvforsørgelse.¹³⁹ På tross av slike argumenter, skal det etter skl. § 3-4 tas utgangspunkt i den enkeltes konkrete tap og evne til selvforsørgelse. Slik ordlyden er utformet innbyr den til en viss forskjellsbehandling.¹⁴⁰

Sett fra skadevolders side vil nok resultatet av å legge et rent mottakerperspektiv til grunn for utmålingen, kunne medføre til høye erstatningsutbetalinger. Dette er likevel i seg selv et argument man ikke kan legge til grunn uten videre. Et slikt synspunkt vil kunne føre til lite rimelige erstatningsoppgjør i de tilfellene hvor det er tale om flere skadelidte med ulike behov. Videre kan man si at anvendelsen av mottakerperspektivet ikke nødvendigvis vil føre til høyere erstatningsutmålinger. Det fremmer imidlertid en mer konkret og individuell erstatningsutmåling av verdien av avdødes omsorgsarbeid og hjemmearbeid for den enkelte.

Analysen av rettspraksis og avgjørelsene fra PSN viser at de ikke legger til grunn et *rent* avgiverperspektiv ved utmålingen, men at det gis en liten økning fra den utmålingen som ble gitt i *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639) i de tilfellene hvor avdøde etterlater seg mer enn ett barn. Man kan si at det er et modifisert avgiverperspektiv som anvendes. Det som skiller disse avgjørelsene fra de øvrige er at de fremholder at man ikke skal multiplisere Bastrup-tillegget med antall barn, og at det legges vekt på at avdøde ikke ytet mer enn om det hadde vært tale om ett barn. Videre skiller de seg fra dommene som anvender mottakerperspektivet, ved at de legger til grunn et *totalt* tap ved erstatningsutmålingen.

Ser man nærmere på familiesituasjonene i *Giftedrap* (LF 2000-291) og *Hammerdrapet* (LA-2006-69269) finner man at de skiller seg ut på særlig ett punkt. I avgjørelsene fra PSN, *Eknes* (LB 2007-2101) og *Egge* (Fjordane tingrett, 09) hadde avdøde bodd sammen med ektefellene frem til dødstidspunktet. I *Giftedrap* var avdøde enslig og hadde delt omsorg med sin tidligere ektefelle for sine barn. Far til barna fikk dermed en ny forsørgelsesbyrde etter avdødes bortgang. I *Hammerdrapet* var det barnas far som hadde

---

¹³⁹ Stig Faye Ulvad i NPE, muntlig meddelelse.

¹⁴⁰ Tilsvarende NOU 2004: 3 s. 288, 1.sp.

drept barnas mor, og barna stod dermed uten en forsørger.¹⁴¹ Hvorvidt dette er faktorer som innvirker på om man legger til grunn avgiver- eller mottakerperspektivet er noe usikkert da det ikke fremkommer av uttalelsene i dommene. Det kan likevel være en mulig forklaring på hvorfor mottakerperspektivet her blir anvendt.

3.4 Barns erstatningskrav når forsørgeren hadde samværsrett - Typetilfelle 3

I dagens samfunn er dette en meget reell situasjon, da det er mange barn som kun bor hos den ene av foreldrene og har samvær med den andre. Like fullt kan et barn ha krav på erstatning for tap av forsørger, selv om avdøde ikke bodde sammen med barnet. Spørsmålet er hvordan Bastrup-tillegget utmåles i slike tilfeller. Som nevnt i punkt 2.2.2 er det *omfanget* av den faktiske forsørgelse og de etterlattes omstillingsplikt som er avgjørende for erstatningsutmålingen etter skl. § 3-4. Når barnet mister sin samværsforelder stiller utmålingssituasjonen for hjemmearbeid og omsorg seg annerledes enn når barnet bodde fast sammen med avdøde. Omfanget av forsørgelsen vil nødvendigvis være mindre enn når barnet bor fast sammen med forelderen, og er barnet lite og ikke har hatt mye kontakt med avdøde, må man også ta hensyn til at forsørgelsen mest sannsynlig vil øke i takt med barnets alder.

Dette var situasjonen i RG 2004 s. 1027. Et av spørsmålene var utmålingen av Bastrup-tillegget når avdøde ikke bodde fast sammen med barnet. Tingretten hadde fastsatt erstatningsutmålingen til 50 000 kroner (57 060 i 2010 kroner) per år frem til barnet fylte ti år, og 25 000 kroner (28 530 i 2010 kroner) frem til han fylte 19 år. Lagmannsretten fant at foreliggende rettspraksis ikke kunne legges til grunn i saken. I vurderingen av erstatningsutmålingen ble det lagt vekt på at det var påregnelig at den avdøde i fremtiden ville ha utøvd vanlig samværsrett med barnet.¹⁴² Dette talte for å tilkjenne en høyere erstatning enn hvis det ikke ville ha vært påregnelig at samvær i fremtiden ville funnet sted. Videre ble det lagt vekt på at mor til barnet måtte leie betalt barnevakt for tilsyn som

---

¹⁴¹ Tilsvarende LB 1999-931 og LG 2001-1103, bruk av mottakerperspektivet. Avdøde hadde hatt hovedomsorgen for barna.

¹⁴² Se bl. § 43 (2) 3.p. "Vanleg samværsrett gjev rett til å vere saman med barnet ein ettermiddag i veka annakvar helg, 14 dagar i sommerferien, og jul eller påske".

avdøde ville ha påtatt seg uten godtgjørelse. Bastrup-tillegget ble satt til 15 000 kroner (17 118 i 2010 kroner) per år frem til barnet fyller ti år og 7500 kroner (8559 i 2010 kroner) frem til barnet fyller 19 år.

I dommen ble Bastrup-tillegget satt betydelig under det som har vært gitt når avdøde hadde delt omsorg eller bodde fast sammen med barnet. Lagmannsretten vurderte det *faktiske* omsorgstapet i samsvar med ordlyden i skl. § 3-4 (2) 1.p., og la til grunn at det måtte ligge under det nivået hvor den avdøde hadde bodd sammen med barnet.

Dersom man sammenligner tingrettens utmåling i denne saken, som var fastsatt med den samme erstatningsutmåling som i *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639), med lagmannsrettens erstatningsutmåling, ser man at tingretten tok utgangspunktet i en standardisering som ordlyden i skl. § 3-4 (2) 2.p. ikke legger opp til. Tingrettens erstatningsutmåling førte i realiteten til en betydelig overkompensasjon for barnet sett i henhold til den faktiske forsørgelse.

Tilsvarende utgangspunkt for erstatningsutmålingen ble benyttet i LH 2005-117011. Retten la til grunn bl. § 43 (2) 3.p. som målestokk for erstatningsutmålingen, og fant at *vanlig samvær* utgjør 30 prosent av det totale samværet. Deretter tok retten utgangspunkt i *standardene* gitt i *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639), og trakk fra 30 prosent i beløpet. Det dommen blant annet viser er at utmålingen som ble gitt i *Bastrup* tjener som en *standard* for tap av omsorg og hjemmearbeid, og at utmålingen kan reguleres etter hvor mye tid avdøde tilbrakte med barnet.

I de ovennevnte dommene ser man samspillet mellom samværsbestemmelsen i bl. § 43 (2) 3. p. og forsørgertapsbestemmelsen i skl. § 3-4. Det synes som at samværsbestemmelsen legger føringer for erstatningsutmålingen.

3.5 Særkullsbarns stilling ved forsørgertapserstatning – Typetilfelle 4

Avdødes særkullsbarn vil ofte være i en situasjon at det enten har hatt fast bosted, vanlig samvær eller delt bosted hos avdøde. Spørsmålet er hvordan Bastrup-tillegget skal utmåles i slike tilfeller. Avdødes særkullsbarn skiller seg fra de øvrige typetilfellene, blant annet ved at barnet ikke nødvendigvis blir boende hos avdødes nye familie etter dødsfallet.

Ut fra det domsmaterialet som foreligger om utmåling av Bastrup-tillegget er det ingen av de publiserte dommene eller avgjørelsene fra PSN som har behandlet spørsmålet. Det foreligger imidlertid et eksempel fra PSN der en av de etterlatte var et særkullsbarn på 21 år.¹⁴³

Som vist foran har praksis en klar tendens til å ta utgangspunkt i den erstatningsutmålingen som ble gitt i *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639). Det gjelder både når avdøde etterlater seg et eller flere barn og når avdøde var eneforsørger. Etter mitt skjønn har dommen bare begrenset overføringsverdi på det typetilfellet som vi står overfor her. Under dette punktet har jeg valgt å dele drøftelsen i to. Den første drøftelsen omhandler det tilfellet hvor særkullsbarnet hadde vanlig samværsrett eller delt bosted med avdøde. Det andre tilfellet omhandler tilfellet hvor særkullsbarnet hadde fast bosted hos avdøde. Det forutsettes for den videre fremstilling at avdøde hadde ett barn med ny ektefelle/samboer/samlivspartner.

For det første tilfellet kan resultatet i RG 2004 s. 1027, ha en overføringsverdi på erstatningsutmålingen for særkullsbarn med vanlig samværsrett. I dommen ble Bastrup-tillegget fastsatt til 15 000 kroner (17 118 i 2010 kroner) per år frem til fylt 10 år, og deretter 7500 kroner (8559 i 2010 kroner) per år frem til barnet fylte 19 år. Her ble det foretatt en konkret vurdering av verdien av avdødes faktiske forsørgelse basert på omfanget av vanlig samvær etter bl. § 43 (2) 3.p. Dette viser at når barnet kun hadde samværsrett, blir

---

¹⁴³ PSN 2006/625. Det fremgår imidlertid ikke av PSNs avgjørelse om det ble tatt hensyn til særkullsbarnet i erstatningsutmålingen av Bastrup-tillegget. Grunnen til det kan være at PSNs ikke har som praksis å tilkjenne Bastrup-tillegg til voksne, bare til mindreårige barn evt. opp til 19 år, jf. PSN 2005/326. Saken har derfor i utgangspunktet ikke noen særskilt verdi for drøftelsen utover at avdøde etterlot seg ett særkullsbarn.

retten ved erstatningsutmålingen nødt til å gå inn og vurdere *det faktiske omfanget av forsørgelsen* avdøde hadde overfor barnet, jf. skl. § 3-4 (2) 1.p. Situasjonen vil ikke nødvendigvis bli annerledes selv om avdøde i tillegg til særkullsbarnet etterlater seg et felles barn med ny ektefelle/samboer/samlivspartner, så lenge det ved utmålingen tas utgangspunkt i ordlyden til skl. § 3-4 og prinsippet om full erstatning for forsørgertapet for både særkullsbarnet og det felles barnet.

Hvis man legger til grunn et avgiverperspektiv for utmålingen, og tar utgangspunkt i avdødes *totale* forsørgelse, og deretter fordeler erstatningsutmålingen på antall barn, vil det kunne medføre til en overkompensasjon for særkullsbarnet. Mens barnet som bodde fast sammen med avdøde vil ikke få dekket sitt forsørgertap fullt ut. Avdødes forsørgelsesbyrde var nødvendigvis større for dette barnet. På denne bakgrunn ser man at det ikke er forenelig med prinsippet om full erstatning for forsørgertapet å anvende et avgiverperspektiv for erstatningsutmålingen i slike tilfeller.¹⁴⁴

Det andre typetilfellet som ble presentert innledningsvis er når særkullsbarnet har hatt fast bosted hos avdøde. Her har barnet mistet sin hovedforsørger. Spørsmålet er hvordan utmålingen av Bastrup-tillegget bør løses for dette typetilfellet.

Dette er ikke behandlet direkte i praksis, men man kan ta utgangspunkt i de vurderingene som Høyesterett foretok i *Engevold* (Rt. 2002 s. 673), å se om de kan anvendes analogisk på dette tilfellet.¹⁴⁵ I *Engevold* hadde barnet mistet eneforsørgeren, og omsorgen for barnet ble først overtatt av mormoren og deretter av barnets far. Under spørsmålet om erstatningsutmålingen for tapt hjemmearbeid og omsorg, ga Høyesterett uttrykk for at erstatningen skal sette barnet i stand til å gjenskaffe tilsvarende tjenester som har gått tapt ved forsørgerens bortgang. Etter mitt skjønn kan dette overføres til særkullsbarnets erstatningsrettslige stilling ved tap av hovedforsørger, da avdøde i store deler av tiden har opptrådt som eneforsørger i de periodene hvor barnet har bodd hos avdøde. I et slikt tilfelle

---

¹⁴⁴ Ot.prp nr. 4 (1972-73) s. 15, 1.sp.

¹⁴⁵ Se punkt 1.5 s. 11 f.

taler det for å legge et mottakerperspektiv til grunn for erstatningsutmålingen for barna. Ved bruk av mottakerperspektivet i utmålingen av Bastrup-tillegget vil særkullsbarnet være i stand til å gjenskaffe tilsvarende omsorg fra den gjenlevende samværsforelderen, som etter forsørgerens død er den nærmeste til å overta omsorgen for barnet, jf. bl. 37 (1), og som vil ha en rettslig forsørgelsesplikt for barnet i fremtiden. I realiteten vil samværsforelderen bli pålagt en ny forsørgelsesbyrde som den tidligere ikke har hatt for barnet. Dette gjør at man kan dra paralleller til erstatningsutmålingen i *Engevold* (Rt. 2002 s. 673).¹⁴⁶ I erstatningsutmålingen for særkullsbarnet må man også ta hensyn til at det deler av tiden har vært forsørget av samværsforelderen, og det taler for at erstatningsutmålingen nødvendigvis må bli noe lavere enn hvis avdøde fullt ut var eneforsørger for barnet.¹⁴⁷ Ved anvendelsen av mottakerperspektivet ivaretas også det andre barnets rett til full erstatning for forsørgertapet. I en slik situasjon som den foreliggende vil det barnet som avdøde hadde felles med den gjenlevende ektefelle/samboer/samlivspartner, måtte bli tilkjent et eget Bastrup-tillegg sammen med den gjenlevende forelderen basert på verdien av avdødes hjemmearbeid og omsorgsarbeid. En slik fremgangsmåte for erstatningsutmålingen vil være den som best ivaretar hensynene bak skl. § 3-4.

---

¹⁴⁶ Tilsvarende i *Eines* (RG 2003 s. 1649) og *Knudsen* (Bergen tingrett, 07).

¹⁴⁷ Sml. av resultatet i *Engevold* (Rt. 2002 s. 673), *Eines* (RG 2003 s. 1649) og *Knudsen* (Bergen tingrett, 07) hvor avdøde var eneforsørger.

3.6 Deloppsummering – og et sideblikk mot yrkesskadeforsikringsloven

3.6.1 Deloppsummering – mønster i praksis

Som de foregående drøftelsene viser, tas det ved utmålingen av verdien av avdødes omsorgsarbeid og hjemmearbeid utgangspunkt i erstatningsutmålingen som ble gitt i *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639). Det må kunne stilles spørsmål om en slik praksis er forenlig med prinsippet om full erstatning for det individuelle tapet. Etter mitt syn kan en slik praksis lede til at de individuelle vurderingene av hvert enkelt tilfelle skyves til side, og medføre at målet om full dekning for tapet stilles i bakgrunnen.

Videre viser underrettspraksis og PSNs praksis av utmålingen av Bastrup-tillegget, at det er usikkerhet knyttet til erstatningsutmålingen når avdøde etterlater seg mer enn ett barn. Mens man derimot i ettbarnsfamilier legger til grunn erstatningsutmålingen fra *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639). Dette gjelder både når avdøde etterlater seg en ektefelle/samboer/samlivspartner eller er eneforsørger. Praksisen er fragmentert for disse typetilfellene, og det kan diskuteres om dette er en heldig utvikling for skadelidte. Utviklingen man ser i praksis kan være utslag av rettslig pluralisme.¹⁴⁸ Jeg skal ikke vurdere dette mer inngående, men vil vise hvorfor jeg sitter med et slikt inntrykk. Drøftelsene viser at utmålingen varierer med hvor i landet saken kommer opp til behandling i domstolene, om erstatningskravet er tatt med som sivilt krav i straffesaken, om saken avsluttes i PSN eller om kravet forlikes mellom forsikringsselskapene og de etterlatte.¹⁴⁹ PSN har i to avgjørelser gitt uttrykk for at man *åpenbart* ikke kan multiplisere Bastrup-tillegget med antall barn, og tilsvarende syn kommer til uttrykk i *Eknes* (LB 2007-2101) og *Egge* (Fjordane tingrett, 09).¹⁵⁰ Ser man derimot på utmålingen i *Giftedrap* (LF 2000-291), *Hammerdrapet* (LE 2006-69269) og LE 2008-42960 finner man at det utmåles et eget Bastrup-tillegg med utgangspunkt i erstatningen gitt i *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639) til

---

¹⁴⁸ Jf. Mathisen 2005 s. 236. Mathisen omtaler en slik form for rettslig pluralisme som *svak pluralisme*.

¹⁴⁹ Jf. Ness 1999 s. 577. Han opplyser om at sakene forlikes mellom partene i 95 prosent av tilfellene, og sakene forlikes på forsikringsselskapenes premisser.

¹⁵⁰ PSN 2008/118 og PSN 2004/227.

hvert av barna.¹⁵¹

Videre er det interessant å sammenligne de vurderingene som blir utført i de sivile sakene og avgjørelsene fra PSN med de tilfellene hvor det sivile rettskravet er tatt med i straffesaken.¹⁵² Hovedinntrykket er at i straffesakene legges Bastrup-tillegget til grunn som en standard, i større grad enn i de sivile sakene. Det blir ofte henvist til at det har *utkrystallisert* seg en norm for utmålingen av avdødes omsorgsarbeid og hjemmearbeid, og omfanget av den faktiske forsørgelse blir vurdert mindre inngående.

3.6.2 Sammenligning av yrkesskadeerstatningsloven og skadeserstatningsloven

De etterlatte kan få erstatning for sitt forsørgertap erstattet etter to ulike regelsett. Av denne årsak vil jeg foreta en sammenligning av utmålingen etter yrkesskedeforsikringsloven (yfl.) og skadeserstatningsloven.

Yrkesskedeforsikringsloven gir de etterlatte som helt eller delvis ble forsørget av avdøde rett til erstatning. Regelen i skl. § 3-4 (1) 2.p. gjelder tilsvarende. Forsørgertapserstatningen utmåles etter standardforskriften (heretter forskriften) til yrkesskedeforsikringsloven. Forsørgertapserstatningen etter forskriften til yrkesskedeforsikringsloven bygger på en standardisert modell, i motsetning til forsørgertapserstatningen etter skl. § 3-4 som skal utmåles individuelt.¹⁵³ Ulikheten mellom regelsettene kan føre til både høyere og lavere erstatning etter skadeserstatningsloven enn etter yrkesskedeforsikringen.¹⁵⁴

Etter forskriften tas det ikke hensyn til de trygdeytelsene som tilkommer den etterlatte etter forsørgertapet. Tanken bak dette er at den standardiserte erstatningen skal dekke differansen mellom full erstatning og de trygdeytelsene som tilkommer den etterlatte.¹⁵⁵ Som vist under punkt 2.3.4 skal det etter skl. §§ 3-4 (2) 3.p. jf. 3-1 (3) 1.p. gjøres fradrag

---

¹⁵¹ Tilsvarende LG 2001-1102 og LB 1999-931.

¹⁵² Jf. strprl. § 3.

¹⁵³ NOU 2004: 3 s. 288, 2.sp.

¹⁵⁴ Jf. *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639 s. 645).

¹⁵⁵ NOU 1994: 20 s. 61, 1.sp.

for trygdeytelsene krone for krone. Forskjellen mellom regelsettene kommer også til uttrykk ved at det etter forskriften ikke gjøres fradrag for avdødes private forsikringsordninger, som det etter skl. §§ 3-1 (3), jf 3-4 (2) 3.p. kan gjøres et skjønnsmessig fradrag for.

Etter yfl. § 12 (2) er vilkåret for erstatning at avdøde helt eller delvis forsørget den etterlatte, jf. skl. § 3-4 (2) 1.p. Oppfyller den etterlatte vilkårene har den rett til erstatning for forsørgertapet. Omfanget av forsørgelsen virker ikke inn på utmålingen, da den er fastsatt i standardutmålingen. Til sammenligning kan det vises til resultatet i RG 2004 s. 1027, hvor retten utmålte erstatningen til barnet med utgangspunkt i omfanget av samværsretten avdøde ville komme til å ha for barnet. At avdødes samværsrett vil kunne påvirke omfanget av forsørgelsen, innvirker ikke på standarderstatningen.

Erstatningsutmålingen til avdødes barn reguleres av forskriftens § 6-2 (2). Det fremgår av bestemmelsen at forsørgertapserstatningen skal fastsettes særskilt for hvert enkelt barn. Dette innebærer at erstatningen utmåles til hvert av barna, uten hensyn til hvor mange barn det er i søskenflokket. Ser man nærmere på erstatningsutmålingen etter forskriften kan man si at utmålingen skjer etter et rent mottakerperspektiv. Erstatningsbeløpet er fastsatt etter folketrygdens grunnbeløp, og vil dermed reguleres i takt med dets gjeldende beløp.¹⁵⁶ Etter forskriften § 6-2 (1) er det standardiserte satser som avtar i størrelse desto eldre barna er. Det medfører at dersom forsørgertapet er beskyttet av forskriften vil hvert av barna få utmålt en individuell standarderstatning, mens de etter skl. § 3-4 vil kunne komme til å dele erstatningsutmålingen for avdødes omsorgsarbeid og hjemmearbeid med sine søsken, dersom avgiverperspektivet blir lagt til grunn for utmålingen.

I praksis er det lagt til grunn at barn i forskriften § 6-2, kun omfatter avdødes egenfødte barn, og ikke stebarn.¹⁵⁷ Etter skl. § 3-4 (2) 1.p. vil avdødes stebarn kunne ha et selvstendig

---

¹⁵⁶ <http://www.nav.no>. I dag utgjør grunnbeløpet 72 881 kr.

¹⁵⁷ Se FSN 2009/7278 (Forsikringsklagenemnda). Spørsmål om forskriftens § 6-2 hjelper erstatning for forsørgertap til avdødes samboers særkullsbarn. Nemnda la vekt på at den presumsjon for forsørgelse og den standardiserte utmålingen som følger av forskriften, bare passer for avdødes egne barn.

erstatningskrav basert på den faktiske forsørgelsens omfang og varighet. Forskriften trådte i kraft en del år før *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639) ble avsagt, og det ble sagt da den ble vedtatt at erstatningsnivået hadde fått et løft i forhold til tidligere praksis.¹⁵⁸ I *Bastrup* var det anført fra skadelidtes side at retten burde ta utgangspunkt i erstatningsutmålingen etter forskriftens § 6-1 og § 6-2, da denne var av nyere dato. Resultatet i *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639) viser at barnet ble tilkjent et noe høyere beløp enn hva resultatet ville ha blitt etter forskriften. Barnet i *Bastrup* som var ca 2 år, ble tilkjent en forsørgertapserstatning som var 1,2 ganger høyere enn utmålingen etter forskriften.¹⁵⁹ Selv om det ikke fremgår direkte av uttalelsene i dommen, kan det være at Høyesterett i erstatningsutmålingen tok hensyn til hva resultatet ville ha kommet til å ha blitt etter forskriften. Dette kan ha medført at man fikk en betydelig oppjustering av erstatningsutmålingen for avdødes hjemmearbeid og omsorgsarbeid sett i forhold til tidligere rettspraksis.

Forskriftens § 6-2 skiller seg også fra skl. § 3-4 ved at den tilkjenner barn av eneforsørgere dobbel erstatning, jf. § 6-2 (3). Men ser man nærmere på erstatningsutmålingen i *Engenvold* (Rt. 2002 s. 673) ser man klare forskjeller mellom standarderstatningen etter forskriften og den skjønnsmessige erstatningsutmålingen etter skl. § 3-4. Barnet i *Engenvold* ble tilkjent en erstatning som var 4,5 ganger høyere enn hva den ville blitt etter forskriften.¹⁶⁰ Tilsvarende er resultatet i *Hogstad* (Rt. 1999 s. 1382) der to gutter på 8 og 12 år som hadde mistet begge foreldrene i trafikkulykke, ble tilkjent erstatninger som var 4,5 og 7,2 ganger høyere enn hva resultatet ville blitt etter forskriften.¹⁶¹

Rettspraksis viser at nivået på erstatningene for barn som mister sin forsørger i en bilulykke har steget markant i de senere årene, og ligger langt over de erstatninger som ville ha blitt tilkjent etter forskriften.¹⁶² Årsaken til at forskjellene mellom disse to regelsettene kan bli så markante, er at domstolene etter forskriften er bundet av standardutmålingen i § 6-2 (1),

---

¹⁵⁸ Tilsvarende syn hos Holgersen 1991 s. 533.

¹⁵⁹ NOU 2004: 3 s. 289, 1.sp.

¹⁶⁰ Ibid.

¹⁶¹ NOU 2004: 3 s. 289, 1.sp.

¹⁶² Ibid.

mens de etter skl. § 3-4 (2) 1.p. kan foreta en skjønnsmessig vurdering. To i utgangspunktet like tilfeller kan føre til forskjellige oppgjør dersom den ene dør som følge av en trafikkulykke, mens den andre omkommer under en arbeidsulykke.¹⁶³ Det systemet vi har i dag, med to ulike regelsett kan lede til manglende rettferdighet og ulik behandling av de etterlatte.

---

¹⁶³ Slik også NOU 2004: 3 s. 289, 1.sp.

4 Samlende betraktninger og veien videre

4.1 Innledning

I den følgende fremstilling skal det tas stilling til om erstatningsutmålingen i *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639) og *Engevold* (Rt. 2002 s. 673) er blitt stående som en standard, og hvorvidt man bør tillate en indeksregulering av Bastrup-tillegget. Det skal også drøftes om det er hensiktsmessig å standardisere hele eller deler av forsørgertapserstatningen. Denne drøftelsen sees i lys av personskadeutvalgets mandat, og derav drøftes også de danske forsørgertapsbestemmelsene.

4.2 Utgjør Bastrup-tillegget en standard for erstatningsutmålingen

Høyesterett har i to dommer tilkjent tilsvarende erstatningsbeløp hvor det var ett etterlatt barn.¹⁶⁴ Sakene er svært forskjellige, men den skjønnsmessige vurderingen og fastsettelsen av verdien av omsorg og hjemmearbeid er den samme. Om dette er et signal fra Høyesterett om standardisering er noe usikkert, men det kan være et uttrykk for et ønske om styrket forutsigbarhet i erstatningsutmålingene for familier i tilsvarende situasjon.¹⁶⁵ Ser man på den etterfølgende rettspraksis, finner man at den ikke har funnet grunn til å fravike utmålingen i særlig grad. Høyesteretts resultat i *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639) og *Engevold* (Rt. 2002 s. 639) kan ha blitt tolket av underrettsdomstolene og PSN som et signal fra Høyesterett om at utmålingen skal være en standard for verdien av avdødes hjemmearbeid og omsorgsarbeid.¹⁶⁶

Resultatet i *Bastrup* og *Engevold* har ført til en forenkling av erstatningsutmålingen for forsørgertap knyttet til hjemmearbeid og omsorgsarbeid. Fastsettelsen av erstatningskomponentene hjemmearbeid og omsorgsarbeid er forbundet med svært skjønnsmessige vurderinger, og det er derfor enklere å legge til grunn erstatningsutmålingen fra *Bastrup* og *Engevold*, fremfor å begi seg ut på en vurdering av verdsettelsen av særlig

---

¹⁶⁴ *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639) og *Engevold* (Rt. 2002 s. 673).

¹⁶⁵ Noe tilsvarende hos Lødrup/Kjelland 2009 s. 548 og NOU 2004: 3 s. 287, 1.sp.

¹⁶⁶ Tilsvarende Scavenius 2004 s. 284.

omsorgsarbeidet, som er den erstatningskomponenten uten en klar økonomisk verdi.

I tre av de senere års underrettsdommer gis det likevel uttrykk for at domstolene ikke er bundet av den erstatningsutmålingen som ble fastsatt i *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639).¹⁶⁷ Likevel ble det gitt tilsvarende beløp som i *Bastrup*, med unntak av *Eknes* (LB 2007-2101) hvor man ga et litt forhøyet Bastrup-tillegg for barn nummer 2. PSN har derimot i flere avgjørelser gitt uttrykk for at de anser seg bundet av erstatningsutmålingen som ble gitt i *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639) og *Engevold* (Rt. 2002 s. 673).¹⁶⁸ Disse betraktningene trekker i retning av at det kan være grunnlag for å si at det foreligger en *faktisk* standardisering av den delen av erstatningsutmålingen som er knyttet til avdødes hjemmearbeid og omsorgsarbeid. Når praksis er så entydig med hensyn til beløpet, vil det kunne medføre en befestet oppfatning blant rettsutøverne om at 50 000 kroner og 25 000 kroner er *taket* for verdien av avdødes omsorg og hjemmearbeid. Hvorvidt dette er heldig for skadelidte eller ikke kan diskuteres. På den ene siden kan man si at en praksis med å legge utmålingen i *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639) fremmer likhetshensyn. Hensynet til at like tilfeller skal behandles likt er særlig fremtredene i forvaltningspraksis.¹⁶⁹ Videre gir det de etterlatte en viss forutberegnlighet i oppgjørene. På den andre siden kan man si at praksis avviker fra skl. § 3-4 ordlyd og prinsippet om full erstatning for forsørgertapet.¹⁷⁰ Praksisen kan i enkelte tilfeller medføre en underkompensasjon for de etterlatte som har behov for en høyere erstatning enn hva Bastrup-tillegget utgjør.

---

¹⁶⁷ Bl.a. *Eknes* (LB 2007-2101), LE 2006-124141 og *Knudsen* (Bergen tingrett, 07).

¹⁶⁸ Bl.a. PSN 2005/96, PSN 2005/321, PSN 2006/652, PSN 2007/498 og PSN 2008/118.

¹⁶⁹ Jf. Eckhoff/Smith 2006 s. 52.

¹⁷⁰ Jf. Ot.prp nr. 4 (1972-73) s.15, 1.sp.

4.3 Bør man tillate indeksregulering av Bastrup-tillegget

Det er i dag ca. 12 år siden *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639) ble avsagt, og som det fremgår av de foregående drøftelsene har ikke erstatningsutmålingen steget i takt med konsumprisindeksen, med unntak av *Egge* (Fjordane tingrett, 09).¹⁷¹

Det kan stilles spørsmål om det er grunnlag for å oppjustere beløpet i takt med konsumprisindeksen. Det har i juridisk litteratur vært reist kritikk mot erstatningsutmålingen i *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639), og utviklingen i praksis etter dommen.¹⁷² Kritikken har vært rettet mot at verdien av omsorgstillegget og hjemmearbeidet ble satt for høyt sett hen til de formål som erstatningen skulle dekke.¹⁷³ Dette synspunktet kan ikke sies å ha tilsvarende tyngde i dag som det kanskje hadde den gangen dommen ble avsagt. Den erstatningsutmålingen om ble gitt i *Bastrup* var 50 000 kroner per år frem til barnet fylte ti år, og deretter 25 000 kroner per år frem til barnet fylte nitten år. Omregnet til 2010 kroner ville dette i dag utgjøre 63 966 kroner og 31 983 kroner. Sett i henhold til dette kan man si at utviklingen i praksis har vært forholdsvis nøktern med hensyn til erstatningsutmålingen. Dette kan skyldes flere faktorer. Dels kan det skyldes uttalelser om at Bastrup-tillegget ble satt for høyt den gangen dommen ble avsagt, og at dette i sin tur har ført til en tilbakeholdenhet blant rettsutøverne. Og dels kan det skyldes at domstolene anser seg bundet av erstatningsutmålingen i *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639) og *Engevold* (Rt. 2002 s. 673).

Det er interessant å sammenligne erstatningsutmålingen i de tilfellene hvor avdøde etterlater seg to barn med dagens kroneverdi. Resultatet i *Eknes* (LB 2007-2101) viser at lagmannsretten fastsatte erstatningsutmålingen for avdødes hjemmearbeid og omsorgsarbeid til 60 000 kroner (65 109 i 2010 kroner) per år for to barn, det bemerkes blant annet i dommen at erstatningsbeløpet var en økning i forhold til resultatet i *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639). Men sammenlignet med dagens kroneverdi, medfører dette at det ikke har vært en økning i erstatningsutmålingen. På bakgrunn av dette kan det sies at i de

---

¹⁷¹ Konsumprisindeksen har steget med 27 prosent siden 1998. <http://www.ssb.no>.

¹⁷² Se her Ness 1999 s. 577 og Ness 2006 s. 180.

¹⁷³ Jf. Syse 1999 s. 57. Han henviser til *Stokstad* (Rt. 1996 s. 958) hvor merarbeidet overfor et alvorlig og livslangt skadet barn ble satt til ¼ årsverk.

tilfellene hvor avdøde etterlater seg mer enn ett barn, og utmålingen skjer i henhold til utmålingen i *Bastrup*, så har det i realiteten ikke blitt gitt et tillegg for barn nummer to.

Praksis er sprikende i forhold til om man skal tillate en indeksregulering. I LB 2001-1702 åpnet lagmannsretten å indeksregulere Bastrup-tillegget, men unnlot å foreta en oppjustering fordi det var kort tid siden *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639) ble avsagt. Tilsvarende holdning til indeksregulering finner man spor av i *Eknes* (LB 2007-2101), selv om en regulering ikke ble foretatt. Uttalelsen i dommene kan tolkes dit hen at lagmannsretten ikke er fremmed for å justere Bastrup-tillegget i takt med konsumprisindeksen i fremtiden. I *Egge* (Fjordane tingrett, 09) ble Bastrup-tillegget oppjustert i henhold til konsumprisindeksen.

I den øvrige praksisen fra underrettsdomstolene og PSN går tendensen mot å åpne for indeksregulering av Bastrup-tillegget.¹⁷⁴ Begrunnelsen har i all hovedsak vært knyttet til at verdsettelsen av den etterlattes forsørgetap for hjemmearbeid og omsorg er basert på en konkret skjønnsmessig vurdering, og at en skjønnsmessig utmåling aldri kan indeksreguleres.¹⁷⁵ Men det er en gang slik at det beløpet som ble lagt til grunn i *Bastrup* (Rt 1998 s. 639) ser ut å ha blitt stående som en faktisk *standard*, som både blir lagt til grunn i underrettsdomstolene og i PSN.

Det ovennevnte viser at praksis er fragmentert i forhold om man skal tillate en indeksregulering. Dette kan medføre til at de etterlatte som får saken behandlet av PSN ikke vil oppleve å få beløpet indeksregulert. Mens de etterlatte som får saken avgjort i domstolene kan få utmålt et Bastrup-tillegg som blir regulert i henhold til konsumprisindeksen, jf. dommen i *Egge* (Fjordane tingrett, 09).

Gjennomgangen av praksis viser at det kan ha skjedd en *faktisk* standardisering av utmålingen for tapt hjemmearbeid og omsorg. Når det synes som det er tilfellet, vil det

---

¹⁷⁴ Uttalt i bl.a. *Knudsen* (Bergen tingrett, 07), PSN 2005/321, PSN 2008/118 og PSN 2009/86.

¹⁷⁵ Ibid.

kunne være riktig å ta i betraktning i erstatningsutmålingen at kostnadene for de tjenestene Bastrup-tillegget er ment å dekke, har steget siden 1998.

4.3 Et komparativt blikk mot den danske forsørgertapsbestemmelsen

Som nevnt innledningsvis skal utvalget for personskadeerstatning vurdere om man skal gå inn for regler som innebærer standardisering av erstatningsutmålingen for blant annet forsørgertap. I den forbindelse er det nærliggende å anta at utvalget vil vende blikket mot den danske modellen for utmåling av forsørgertap, da den innebærer en delvis standardisering av erstatningen.

Etter dansk rett er barns rett til forsørgertapserstatning regulert i erstatningsansvarsloven (EAL) § 14. Bestemmelsen lyder følgende:

”Erstatning for tab av forsørger til efterlevende børn fastsættes til et beløb, der svarer til summen af de bidrag til barnets underhold, som afdøde på skadetidspunktet kunne være pålagt efter lov om børns forsørgelse, hvis avdøde havde været bidragspliktig. Var afdøde eneforsørger, forhøjes erstatningen med 100 pct.”

EAL § 14 er i motsetning til skl. § 3-4 (2) basert på en delvis standardisering.¹⁷⁶ Standardiseringen ligger i uttrykket *”kunne være pålagt efter lov om børns forsørgelse,”* som henviser til en konkret beregning av hva avdøde ville ha vært pålagt å betale i underholdsbidrag, basert på avdødes økonomiske forhold, da dette er av betydning for omfanget av bidragsforpliktelsen.¹⁷⁷ Den faktiske forsørgelse er derfor uten betydning for utmålingen. Dette innebærer at det er den rettslige forsørgelse som legges til grunn.¹⁷⁸ Etter EAL § 14 er avdøde å betrakte som forsørger så lenge han er bidragspliktig. Det innebærer at avdødes vilje eller evne til forsørgelse er uten betydning for om han oppfylte sin

---

¹⁷⁶ Jf. Møller/Wiisbye 2002 s. 323.

¹⁷⁷ Jf. Møller/Wiisbye 2002. s. 324.

¹⁷⁸ Ibid.

forsørgelsesplikt. Det er også uten betydning om avdøde og barnet bodde i samme land.¹⁷⁹ Dette står i kontrast til skl. § 3-4, hvor barnet ikke ville ha blitt tilkjent erstatning dersom det ikke forut for dødsfallet ikke hadde mottatt forsørgelse fra avdøde, eller man ikke kan dokumentere en fremtidig forsørgelse.¹⁸⁰

Etter EAL § 14 skal det ikke gjøres fradrag i erstatningen for trygdeytelser som barnepensjon eller andre ytelser som kommer til utbetaling som en følge av skaden, med unntak for forsikringssummer som kommer til utbetaling fra arbeidsskadeforsikringen.¹⁸¹

Videre er det *kun* avdødes egenfødte barn som har krav på forsørgertapserstatning etter EAL § 14. Avdødes fosterbarn og stebarn er ikke gitt erstatningsrettslig vern etter bestemmelsen, men de kan ha ett selvstendig erstatningskrav etter EAL § 12. Denne bestemmelsen har mange likhetstrekk med skl. § 3-4, da den i likhet med skl. § 3-4 er basert på den faktiske forsørgelse, og utmålingen av forsørgertapet er skjønnsmessig.¹⁸² EAL § 12 omfatter også verdien av avdødes arbeid i hjemmet. Ved fastsettelsen av forsørgertapet for stebarn og fosterbarn etter EAL § 12 skal det tas i betraktning de underholdsbidrag som barnet har krav på fra sine foreldre.¹⁸³

Som det fremgår overfor er EAL § 14 basert på en delvis standardisering. Etter min mening fører en slik utmålingsregel til en mer nøyaktig utmåling enn den skjønnsmessige fastsettelsen etter skl. § 3-4, og standardutmålingen etter forskriften til yfl. § 6-2. På bakgrunn av dette kan det være grunnlag for å si at EAL § 14 motvirker både overkompensasjon og underkompensasjon ved fastsettelsen av forsørgertapet. Bestemmelsens utforming fører til at erstatningsutmålingene vil bli forskjellig fra sak til sak, avhengig av avdødes økonomiske forhold. Reglene om fastsettelse av bidrag fremgår av børnebidragslovens § 14. Etter børnebidragslovens § 14 fastsettes bidraget under hensyn

---

¹⁷⁹ Jf. von Eyben/Isager 2007 s. 322.

¹⁸⁰ Jf. *Froland* (LA 2005-21956).

¹⁸¹ Jf. von Eyben/Isager 2007 s. 323.

¹⁸² Jf. Møller/Wiisbye 2002 s. 302.

¹⁸³ Jf. Møller/Wiisbye 2002 s. 298.

til barnets tarv og foreldrenes ervervsevne. Hadde avdøde god økonomi og derav evne til å betale høye underholdsbidrag, blir det tatt i betraktning ved fastsettelsen av erstatningen. Motsatt vil forsørgertapserstatningen etter avdøde med svak økonomi bli fastsatt deretter. Hvis avdøde ikke betalte bidrag som han var pliktig etter den danske barnebidragsloven eller avdøde var ubemidlet, fastsettes forsørgertapet etter et normalbidrag som er gjeldende på barnets oppholdssted.¹⁸⁴

Etter mitt skjønn vil den utmålingen som følger av EAL § 14 medføre at de etterlatte barna sikres en forutsigbarhet, et enklere oppgjør og gode prognoser for at de vil ha tilsvarende økonomisk stilling som de hadde forut for forsørgerens bortgang.

4.4 Vil standardisering føre til et bedre erstatningsrettslig vern for de etterlatte

I norsk rett har prinsippet om det individuelle tap stått sterkt både i rettspraksis og teorien, herunder at den skadelidte skal ha full erstatning for sitt individuelle tap. I de senere årene har vi likevel innført standardisert erstatningsutmåling for visse skader og tap.¹⁸⁵ Spørsmålet er om standardisert erstatningsutmåling for forsørgertap vil lede til bedre erstatningsrettslig vern for de etterlatte, og om det er behov for slik standardutmåling.

Standardisering kan opptre i forskjellige former og grader. Det kan dreie seg om en fast utbetaling til de etterlatte over en viss periode, eller det kan dreie seg om standardisering av de enkelte elementene som inngår i forsørgertapserstatningen.¹⁸⁶ Graden av standardisering kan også variere. Ved høy grad av standardisering kan oppgjøret så å si være gitt på forhånd, når man har fått fastlagt den medisinske invaliditet, graden av uførhet, omfanget av utgifter, inntektstap og lignende.¹⁸⁷ Standardisering fører til effektive og enklere oppgjør for den etterlatte, man vil kunne begrense bruken av juridisk bistand, samt at den skadelidte

---

¹⁸⁴ Jf. Møller/Wiisbye 2002 s. 326.

¹⁸⁵ Jf. skl. § 3-2a og standardforskriften til yfl.

¹⁸⁶ Jf. Holgersen 1991 s. 516.

¹⁸⁷ NOU 1994: 20 s. 92, 1.sp.

oppnår større kontroll over oppgjøret.¹⁸⁸ Standardisering gir også den skadelidte forutberegnlighet, sammenlignet med de tilfellene hvor utmålingen i stor grad er basert på en skjønnsmessig vurdering. Det kan lede til et mindre belastende oppgjør for de etterlatte, da de slipper å fremlegge og bevise avdødes arbeidsmengde i hjemmet og omsorgsevnen.

På den andre siden vil muligens prinsippet om full erstatning måtte vike når erstatningsoppgjøret blir utført etter på forhånd fastsatte standarder.¹⁸⁹ En side ved standardiserte erstatningsoppgjør er at de kan lede til overkompensasjon for noen, og underkompensasjon for andre. Standardforskriften til lov om yrkesskadeforsikring § 6-2 har som vist overfor fastsatte satser etter barnets alder, hvor individuelle forhold settes til side og ikke kommer i betraktning i erstatningsutmålingen.

Spørsmålet om standardisering gjør seg særlig gjeldende for den delen av forsørgertapet som har bestått i hjemmearbeid og omsorgsarbeid. Disse komponentene er vanskeligst å dokumentere, og de er forbundet med mest usikkerhet i erstatningsutmålingen. Ved å standardisere utmålingen for disse komponentene vil man kunne eliminere usikkerhetsmomentene. Men sett at avdøde etterlater seg barn med særlige omsorgsbehov, med behov for større kompensasjon enn det standardutmålingen gir. I en slik situasjon kan det være nærliggende å anta at en standardisert erstatningsutmåling ikke vil dekke barnets kompensasjonsbehov.¹⁹⁰

Når det gjelder den siden av forsørgertapet som relaterer seg til det rene inntektstapet, er den enklere å klarlegge, da man kan ta utgangspunkt i avdødes ligninger i de foregående år og man kan lettere forutse hvordan avdødes inntektsutvikling ville ha artet seg.¹⁹¹

I *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639) uttalte førstvoterende at det rettslige utgangspunktet for

---

¹⁸⁸ Ibid.

¹⁸⁹ Jf. Holgersen 1991 s. 517.

¹⁹⁰ Se bl.a. RG 1994 s.1065. Hvor et av barna var psykisk utviklingshemmet, og krevde mye omsorgsarbeid.

¹⁹¹ Hege Solem Markussen i PSN, muntlig meddelelse.

forsørgertapserstatningen er at de etterlatte skal kunne opprettholde sine tilvente levekår.¹⁹² Dersom utmålingen av forsørgertapserstatningen standardiseres fullt ut, kan denne rettssetningen falle bort, eller miste noe av sin betydning. Ved en standardutmåling etter forskriften til yrkesskedeforsikringsloven modell vil de etterlatte bli behandlet likt. De som har behov for en høyere erstatningsutmåling for å opprettholde tilsvarende levestandard som de hadde forut for dødsfallet, kan risikere ikke å få tilstrekkelig økonomisk dekning. Dette gjelder kanskje særlig familier i oppstartsfasen med høye lån, små barn og generelt sett høye utgifter, og hvor forsørgeren har hatt relativt høy inntekt.¹⁹³ En standarderstatning som baserer seg på den borgelige jevn målstanke kan føre til en betydelig underkompensasjon i slike tilfeller.¹⁹⁴ Det er altså ikke gitt at en standardisert erstatningsutmåling vil medføre en rettferdig utmåling som samsvarer med det faktiske tapet. En annen faktor ved standardiserte erstatningsutmålinger er at de kan medføre til en stagnering av dynamikken i rettsutviklingen,¹⁹⁵ og at de ikke alltid holder tritt med den naturlige prisstigning og lønnsnivået.¹⁹⁶

Dersom utvalget skulle komme til en konklusjon som medfører en vid form for standardisering, bør det åpnes for en adgang til å kunne fravike hovedregelen om standardutmålingen i særlige tilfeller. Et alternativ kan være å skape en unntaksregel, hvor de etterlatte som kan bevise at avdøde hadde en større forsørgelsesbyrde enn hva standardutmålingen tilsier, har mulighet til å få forhøyet erstatningen.¹⁹⁷ De individuelle forholdene ved etterlatte kan på en slik måte forsøkes avhjulpet og vernes gjennom reglens utforming. Uten en unntaksregel vil det være fare for at hensynene til forutberegnelighet og effektivitet vil kunne fortrenge den etterlattes behov for dekning, og på denne måten bryte med det grunnleggende hensynet i erstatningsretten, gjenopprettelse. Et annet alternativ kan være å utforme en delvis standardisering, som tilsvarer den danske

---

¹⁹² *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639, s. 645).

¹⁹³ Knut Riisa, muntlig meddelelse.

¹⁹⁴ Tilsvarende synspunkt hos Riisa 2006 s. 138.

¹⁹⁵ NOU 1994: 20 s. 104, 2.sp.

¹⁹⁶ Tilsvarende Kjønsstad 2008 s. 50 og Riisa 2006 s. 139.

¹⁹⁷ Knut Riisa, muntlig meddelelse.

modellens utforming eller å standardisere de elementene i forsørgertapet som er forbundet med mest usikkerhet.¹⁹⁸ Det bør også tas hensyn til om avdøde var eneforsørger for barnet, uavhengig hvilken modell for utmålingen som utvalget kommer til.

---

¹⁹⁸ Tilsvarende Holgersen 1991 s. 536.

5 Oppsummering og refleksjoner

Slik situasjonen er i dag er de etterlattes oppgjør overlatt til dem selv og advokaters evne til å påvirke erstatningskravet.¹⁹⁹ For de etterlatte kan det være belastende oppgave å bevise avdødes omsorgsevne og omfanget av hjemmearbeidet, og de kan ende opp med domsstolsbehandling som fører til at det kan ta lang tid før de får erstattet tapet. Ut i fra slike betraktninger kan det være hensiktsmessig å standardisere utmålingen for akkurat disse erstatningselementene.²⁰⁰ Et forhold som kan påvirke utmålingen i de sivile sakene er styrkeforholdene mellom partene. De etterlatte bærer en større prosessrisiko enn for eksempel forsikringsselskapene, da de etterlatte er i en sårbar økonomisk- og følelsesmessig situasjon og helst vil unngå en langvarig domstolsprosess. Dette kan lede til at de godtar et oppgjør som ikke gjenspeiler deres faktiske økonomiske tap.

Det er grunner for å anta at utvalget kommer til en konklusjon som kan lede til forandringer i personskadeinstituttet. Noe av årsaken til en slik påstand er at det er gjengs oppfatning at det er uheldig at man har så ulike regelsett som kan komme til anvendelse på svært like tilfeller.²⁰¹ Hensynet til harmoni mellom de ulike regelsettene kan føre til at de alminnelige reglene for erstatning for personskader langt på vei standardiseres eller harmoniseres på annet vis.

---

¹⁹⁹ Tilsvarende synspunkt Ness hos 1999 s. 577.

²⁰⁰ Tilsvarende hos Holgersen 1991 s. 536, som åpner for å standardisere enkelte elementer i den individuelle utmålingen.

²⁰¹ Bl.a. Kjønsstad (2008), Riisa 2006 og NOU 2004: 3 s. 289, 1.sp.

Litteratur

- Andersen 1975** Andersen, Kristen. *Erstatning for personskade og tap av forsørger*. Oslo: Forlaget Tanum/Nordli A/S, 1975.
- Andersson 1997** Andersson, Håkan. *Trepartsrelationer i skadeståndsrätten*. Uppsala: Iustus, 9. opplagan, 1997. Skrifter från Juridiska fakulteten i Uppsala, 41.
- Andresen 2007** Andresen, Ole. *Personskadeoppgjør, Tap av forsørger*. 6.utgave. Sandvika: BI Forsikring, 2007 kap. 6 s. 213-236.
- Askeland 1999** Askeland, Bjarte. *Om analogi og abduksjon*. Tidsskrift for Rettsvitenskap, 2004 s. 499-546.
- Backer 1982** Backer, Inge Lorange. *Barneloven kommentarutgave*. Oslo: Universitetsforlaget, 1982.
- Bengtsson/Strömbäck 2002** Bengtsson, Bertil og Erland Strömbäck. *Skadeståndslagen. En kommentar*. Stockholm: Norstedts juridik AB, 2002.
- Eckhoff/Helgesen 2001** Eckhoff, Torstein og Jan Helgesen. *Rettskildelære*. 5. utgave. Oslo: Universitetsforlaget, 2001.
- Eckhoff/Smith 2006** Eckhoff, Torstein og Eivind Smith. *Forvaltningsrett*. 8. utgave. Oslo: Universitetsforlaget, 2006.
- von Eyben/Isager 2007** von Eyben, Bo og Helle Isager. *Lærebog i erstatningsret*. 5. udgave. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 2007.
- Hellner/Radetzki 2010** Hellner, Jan og Marcus Radetzki. *Skadeståndsrätt*. 8. opplagan. Stockholm: Juristförlaget, 2010.
- Holgersen 1991** Holgersen, Gudrun. *Standardisert erstatning ved personskade – lik erstatning for ulikt tap*. Lov og Rett, 1991 s. 515-536.

Hov 2007	Hov, Jo. <i>Rettergang II. Straffeprosess</i> . Oslo: Papinian, 2007.
Kjelland 2002	Kjelland, Morten. <i>Hjemmearbeideres erstatningsrettslige vern</i> . Oslo: Gyldendal Akademisk forlag, 2002.
Kjelland 2007	Kjelland, Morten. <i>Personskadeoppgjør. Årsakssammenheng</i> . 6. utgave kap. 3 s. 43-94. Sandvika: BI Forsikring, 2007.
Kjelland 2008	Kjelland, Morten. <i>Særlig sårbarhet i personskadeerstatningsretten – en analyse av generelle og spesielle årsaksregler</i> . Oslo: Gyldendal Akademisk forlag, 2008.
Kjønstad 1985	Kjønstad, Asbjørn. <i>Erstatning for tap av forsørger</i> . Lov og Rett, 1985 s. 67-111.
Kjønstad 2008	Kjønstad, Asbjørn. <i>Standardisert utmåling av erstatning til barn som skades før fylte 16 år</i> . Lov og Rett, 2008 s. 5-61.
Lødrup/Kjelland 2005	Lødrup, Peter og Morten Kjelland. <i>Betenkning om hjemmearbeidserstatning</i> . Oslo, 2005. Oppdragsgivere: Sparebank 1 Forsikring Oslo og Advokat Steinar W. Skeie (Mandal).
Lødrup/Kjelland 2009	Lødrup, Peter og Morten Kjelland. <i>Lærebok i erstatningsrett</i> . 6. utgave. Oslo: Gyldendal Akademisk forlag, 2009.
Mathisen 2005	Mathisen, Thomas. <i>Retten i samfunnet</i> . Oslo: Pax forlag A/S, 2005.
Møller/Wiisbye 2002	Møller, Jens og Michael Wiisbye. <i>Erstatningsansvarsloven med kommentarer</i> . 6. utgave. Gylling: Jurist og økonomiforlaget, 2002.
Ness 1999	Ness, Jan Gunnar. <i>Erstatningsadvokater og personskadeoppgjør</i> . Lov og Rett, 1999 s. 577-578.

Ness 2000	Ness, Jan Gunnar. <i>Replik til Aslak Syse</i> . Lov og Rett, 2000 s. 179-181.
Nygaard 2004	Nygaard, Nils. <i>Rettsgrunnlag og Standpunkt</i> . 2. utgave. Bergen: Universitetsforlaget, 2004.
Nygaard 2007	Nygaard, Nils. <i>Skade og Ansvar</i> . 6. utgave. Bergen: Universitetsforlaget, 2007.
Riisa 2006	Riisa, Knut. <i>Lovgivers rolle ved utmålingen av personskade</i> . Tidsskrift for Erstatningsrett, 2006 nr. 3 s. 137-140.
Scavenius 2004	Scavenius, Terje. <i>Erstatning ved tap av eneforsørger – Rt. 2002 s. 673</i> . Tidsskrift for Erstatningsrett, 2004 nr. 4 s. 279-286.
Skarpnes 1974	Skarpnes, Oluf. <i>Erstatning for personskade og for tap av forsørger</i> . Lov og Rett, 1974 s. 3-24.
Strandberg 2005	Strandberg, Magne. <i>Skadelidtes hypotetiske inntekt – om erstatningsutmåling og bevis</i> . Bergen: Fagbokforlaget, 2005.
Strøm Bull 1982	Strøm Bull, Kirsti. <i>Hjemmearbeidets erstatningsrettslige stilling</i> . Tidsskrift for Rettsvitenskap, 1982 s. 903-936.
Syse 1999a	Syse, Aslak. <i>Tap av forsørger – økonomisk gevinst?</i> Lov og Rett, 1999 s. 47-60.
Syse 1999b	Syse, Aslak. <i>Skal Matteus-prinsippet fortsatt styre erstatningsretten</i> . Lov og Rett, 1999 s. 183-184.

Dommer fra Høyesterett

Rt. 1933 s. 110	<i>Hestetulle</i>
Rt. 1951 s. 687	<i>Husmor II</i>
Rt. 1960 s. 357	<i>Bersagel</i>
Rt. 1967 s. 735	<i>Didriksen</i>
Rt. 1993 s. 1524	<i>Ølberg</i>
Rt. 1996 s. 958	<i>Stokstad</i>
Rt. 1997 s. 149	<i>Sunndal</i>
Rt. 1997 s. 390	<i>Jørgensen</i>
Rt. 1998 s. 639	<i>Bastrup</i>
Rt. 1998 s. 1916	<i>Martinsen</i>
Rt. 1999 s. 1382	<i>Hogstad</i>
Rt. 1999 s. 1967	<i>Rott</i>
Rt. 2002 s. 673	<i>Engevold</i>
Rt. 2005 s.1757	<i>Skygge</i>
Rt. 2006 s. 1217	<i>Angiografi</i>
Rt. 2007 s. 172	<i>Schizofreni</i>

Underrettsavgjørelser

RG 1953 s. 595	<i>Valstad</i>	Sigdal herredsrett 4. mars 1953
RG 1956 s. 446	<i>Rosenberg</i>	Holmestrand herredsrett 1. februar 1956
RG 1960 s. 162	<i>Mentzen</i>	Hålogaland lagmannsrett 18. oktober 1959
RG 1963 s. 602	<i>Hundhammer</i>	Harfsfjord tingrett 28. februar 1963
RG 1978 s. 505	<i>Anonymisert</i>	Eidsivating lagmannsrett 24. februar 1978
RG 1994 s. 1065	<i>Anonymisert</i>	Gulating lagmannsrett 29. september 1995
LB 1999-931	<i>Anonymisert</i>	Borgarting lagmannsrett 21. desember 2001
LF 2000-291	<i>Giftdrap</i>	Frostating lagmannsrett 6. desember 2000
LG 2001-1102	<i>Anonymisert</i>	Gulating lagmannsrett 2. juni 2003
LB 2001-1702	<i>Anonymisert</i>	Borgarting lagmannsrett 27. februar 2002
RG 2002 s. 1529	<i>Anonymisert</i>	Borgarting lagmannsrett 6. september 2002
RG 2003 s. 1649	<i>Eines</i>	Borgarting lagmannsrett 30. september 2002
RG 2004 s. 1027	<i>Anonymisert</i>	Agder lagmannsrett 21. april 2004
LH 2005-117011	<i>Anonymisert</i>	Hålogaland lagmannsrett 1. desember 2005
LA 2005-21956	<i>Froland</i>	Agder lagmannsrett 29. juni 2005

LE 2006-124141	<i>Anonymisert</i>	Eidsivating lagmannsrett 15. mars 2007
LA 2006-69269	<i>Hammerdrapet</i>	Agder lagmannsrett 8. september 2006
LB 2007-2101	<i>Eknes</i>	Borgarting lagmannsrett 5. november 2007
LB 2007-13839	<i>Anonymisert</i>	Borgarting lagmannsrett 10. mars 2008
LE 2008-42960	<i>Anonymisert</i>	Eidsivating lagmannsrett 4. november 2008
09-070154TVI-FJOR	<i>Egge</i>	Fjordane tingrett, Førde 27. oktober 2009 [upublisert]
06-105427TVI-BBYR/03	<i>Knudsen</i>	Bergen tingrett 23. februar 2007 [upublisert]

Avgjørelser fra Pasientskadenemnda

PSN 2004/93
 PSN 2004/227
 PSN 2004/494
 PSN 2005/96
 PSN 2005/321
 PSN 2005/326
 PSN 2006/625
 PSN 2006/652
 PSN 2006/995
 PSN 2007/498
 PSN 2008/118
 PSN 2009/86 [upublisert]

Avgjørelser fra Forsikringsklagenemnda

FSN 2009/7778

Norske Lover

---

bal.	Lov om ansvar som motorvognar gjer (bilansvarsloven) av 1961 3. februar nr. 3
bl.	Lov om barn og foreldre (barneloven) av 1981 8. april nr. 7
domstl.	Lov om domstolene (domstolloven) av 1915 13. august nr. 5
ftl.	Lov om folketrygd (folketrygdloven) av 1999 28. februar nr. 19
skl.	Lov om skadeserstatning (skadeserstatningsloven) av 1969 13. juni nr. 26
tvf.	Lov om mekling og rettergang i sivile saker (tvisteloven) av 2005 17. juni nr. 90
strprl.	Lov om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven) av 1981 22. mai nr. 25
voerst.	Lov om erstatning fra staten for personskade voldt ved straffbarhandling (voldsoffererstatningsloven) av 2001 20. april nr. 13
yfl.	Lov om yrkesskadeforsikring (yrkesskadeforsikringsloven) av 1989 16. juni nr. 65

Norske opphevede lover

Strl. ikrl.	Lov 22. mai 1902 nr. 11 om den almindelige borgerlige Straffelovens Ikrafttræden (straffelovens ikrafttredeelseslov)
-------------	--

Forskrifter

Forskrift om standardisert erstatning etter lov om yrkesskadeforsikring av 1990 21. desember

Danske og svenske lover

Lovbekendtgørelse om erstatningsansvar (EAL) av 2005 20. september nr. 885
Lovbekendtgørelse om børns forsørgelse (børnebidragsloven) av 2009 29. oktober. nr. 1044
Skadeståndslagen (SkL) (1972:207)

Offentlige dokumenter

Innst. E. 1971	Innstilling fra Erstatningslovskomiteén. Komiteén til nordisk samarbeid å utrede spørsmål om ny lovgivning om erstatning for tap i fremtidig erverv og for tap av forsørger
Ot.prp. nr. 4 1972-1973	Om endringer i erstatningslovgivningen m.m.
Innst. O. nr 92 1984-85	Om endringer om endringer i erstatningslovgivningen (ansvar for dyr, regress, lemping m.m. og om endringer i bilansvarsloven)
NOU 1994: 20	Personskadeerstatning
NOU 2004: 3	Arbeidsskadeforsikring

Muntlige kilder

Stig Faye Ulvad, Rådgiver i Norsk pasientskadeerstatning. 9. februar 2010

Hege Solem Markussen, Seksjonssjef i Pasientskadenemnda. 11. februar 2010

Knut Riisa, Advokat i Riisa & Co. 17. februar 2010

Nettsteder

European Group On Tort Law

<http://www.egtl.org/> [sitert 20. mars 2010]

Grunnbeløpet, NAV

<http://www.nav.no/Om+NAV/Satser+og+datoer/Andre+satser/1073749695.cms> [sitert 17. april]

Nettressurs for erstatningsrett (NfE)

<http://gyldendal.no/nfe> [under innleggelse på nettsiden]

Pasientskadenemnda

<http://www.pasientskadenemnda.no/Om-Pasientskadenemnda> [sitert 6. april 2010]

Regjeringens pressemelding

http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/pressesenter/pressemeldinger/2008/nytt-utvalg_vurderer-erstatning-for-pers.html?id=520248 [sitert 14. mars 2010]

Statistisk sentralbyrå, konsumprisindeksen

<http://www.ssb.no/vis/kpi/kpiregn.html> [sitert 6. april 2010]

7 Liste over figurer

Figur 1.

s. 5